

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Kristýna Eichertová

Trávení volného času ve školní družině z pohledu dítěte

Olomouc 2023

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Trávení volného času ve školní družině z pohledu dítěte“ vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Kristýna Eichertová

Poděkování

Děkuji mé vedoucí Mgr. Tereze Buchtové, Ph.D. za její vstřícnost, ochotu a cenné rady, které mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla vyjádřit poděkování všem ředitelům/ředitelkám a vychovatelkám, jež mi umožnili realizovat výzkum ve školních družinách a také moc děkuji všem dětem, jež se do něj zapojily. Moc si toho vážím. Na závěr děkuji rodině a přátelům za jejich podporu při studiu.

Obsah

Úvod	6
1 Mladší školní věk	7
1.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky	7
1.2 Vývoj poznávacích procesů	8
1.3 Emocionální a sociální vývoj	10
2 Volný čas	12
2.1 Funkce volného času	13
2.2 Volný čas dětí	16
2.3 Pedagogika volného času	17
3 Výchova mimo vyučování	19
3.1 Funkce výchovy mimo vyučování	20
3.2 Obsah výchovy mimo vyučování	22
3.3 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování	23
3.4 Zájmové vzdělávání	25
4 Školní družina	26
4.1 Cíle školní družiny	26
4.2 Činnosti ve školní družině	27
4.3 Vychovatel	29
5 Zhodnocení stavu dané problematiky	31
6 Základní informace o výzkumném šetření	34
6.1 Stanovení výzkumných cílů	34
6.2 Výzkumný vzorek	35
6.3 Postup při sběru dat	35
6.4 Výsledky výzkumného šetření	35
6.5 Shrnutí výzkumného šetření	52
7 Diskuze	54

Závěr	56
Seznam literatury	58
Další zdroje	60
Seznam zkratek	62
Seznam grafů	63
Seznam tabulek	64
Seznam příloh	65

Úvod

Školní družina patří k jednomu z nejčastějších míst, kde děti tráví svůj volný čas. Ten je z hlediska vývoje dítěte velice důležitý, proto se považuje za podstatné, aby jej děti trávily smysluplně.

Důvodem, proč jsem se na tuto problematiku detailněji zaměřila, byla absolvovaná praxe ve vybrané školní družině v Opavě, jež mě nadchla a utvrdila mě v tom, že školní družina není pouhým místem pro zajištění hlídání dětí po dobu, kdy jsou rodiče v práci, jak se část veřejnosti domnívá. Líbil se mi zejména tamní rozmanitý program realizovaný paními vychovatelkami prostřednictvím pestrých aktivit a činností. Zaujal mě milý přístup vychovatelek a také jejich snaha nejvíce přizpůsobit program tak, aby vyhovoval všem dětem. Dalším důvodem zájmu o toto téma je mé studium oboru zabývajícího se výchovou mimo vyučování a také bych ráda v budoucnu pracovala jako vychovatelka ve školní družině.

Tato práce se skládá z šesti kapitol, přičemž prvních pět zahrnuje teoretickou část a zbylá jedna je věnována praktické části. V teoretické části se zabýváme vývojem dítěte v mladším školním věku, volným časem, výchovou mimo vyučování, školní družinou a zhodnocením stavu dané problematiky. Praktická část se opírá o výsledky anonymního dotazníkového šetření zaměřeného na trávení volného času dětí 2. – 5. ročníků ve školní družině v okrese Opava. Prostřednictvím dotazníku zjišťujeme nejčastější a nejoblíbenější aktivity dětí ve školní družině, jejich nejméně oblíbené aktivity, zda v rámci školní družiny navštěvují nějaký kroužek apod. Výzkum se realizoval v pěti školních družinách v okrese Opava. Jednotlivé výsledky jsme zaznamenali do grafů a tabulek a posléze jsme je vyhodnotili.

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat hlavní pojmy, které se vážou k tématu a zjistit, jak děti 2. – 5. ročníků tráví volný čas ve školní družině v okrese Opava. Dílčími cíli jsou: zjistit, jaké činnosti děti ve školní družině vykonávají nejčastěji, nejraději a nejméně rády; zjistit nejoblíbenější činnosti chlapců a dívek; porovnat nejoblíbenější činnosti dětí v závislosti na ročníku; objasnit, zda děti preferují spíše volné či řízené aktivity a které z nich ve školní družině převládají; zjistit, zda dětem ve školní družině některé činnosti/aktivity/kroužky schází. Na základě hlavního cíle a dílčích cílů se stanoví výzkumné otázky.

Tato práce by mohla posloužit nejen studentům oboru vychovatelství a vychovatelům, ale také všem, kteří se chtějí o danou problematiku zajímat.

1 Mladší školní věk

Za mladší školní věk se považuje období od nástupu dítěte do školy (6–7 let) do začínajícího pohlavního dospívání doprovázeného případnými psychickými příznaky (11–12 let). Mimo termín mladší školní věk se můžeme setkat s různými označeními, ale vzhledem k zásadnímu vlivu školy na toto období se zmíněný termín jeví jako vyhovující (Langmaier a Krejčířová, 2006).

V psychoanalýze se o této vývojové etapě hovoří jako o období latence, ve kterém se nedosahuje tak výrazných změn (v porovnání s předchozí etapou) a psychosexuální vývoj do začátku puberty stagnuje. V psychologii je pojata tato fáze jako éra střízlivého realismu, děti již požadují porozumět skutečnému světu. Vlivu realismu si lze povšimnout v jejich mluveném či písemném projevu, kresbě, zálibách apod. Prvně se děti projevují vůči autoritě podřízeně a nesamostatně (naivní realismus), ale s přibývajícím věkem se jejich postoj stává kritičtější (kritický realismus) (Šimičková-Čížková, 2010).

I když se toto období pokládá za nejstabilnější, tak lze u dětí zaznamenat nepokoje, zmatení, rozrušení a pláč. Touží po vysněném povolání a představují si, že se stanou např. známým fotbalistou, kosmonautem, úspěšnou tanečnicí či uznávanou zpěvačkou. Způsob k dosažení těchto přání je škola a plnění jejich požadavků (Říčan, 2021). Patrně se u nich jeví ochota spolupracovat, aktivita a snaživost. Trefně tuto vývojovou fázi nazval Erik Erikson jako období snaživosti a iniciativy, ve kterém si děti prostřednictvím vlastních úspěchů dokazují svou důležitost. Záměrem je docílit k pocitu kompetence a sebejistoty (Šimičková-Čížková, 2010).

1.1 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky

Chlapci v průběhu mladšího školního věku průměrně vyrostou o 28 cm na přibližně 145 cm a přiberou okolo 15 kg na zhruba 37 kg. Dívky měří přibližně o 1 cm více a váží o necelý půl kilogram více než chlapci. Ne v každém případě se funkční věk shoduje s tím kalendářním a setkáváme se s individuálními rozdíly. Dochází k vypadávání mléčných zubů, které jsou postupně nahrazovány trvalými. Celkově se mění vzhled obličeje dítěte, který na konci tohoto období vykazuje rysy své dospělé podoby (Říčan, 2021). Současně se zlepšují funkce, činnosti a výkonnost celého těla (Šimičková-Čížková, 2010).

K viditelnému rozvoji dochází rovněž v oblasti koordinace a motoriky, jak v hrubé, jemné, tak ve vizuomotorice. Motorické dovednosti školáků vynikají v rychlosti, přesnosti a koordinovanosti v porovnání s předškoláky. Děti zároveň nabývají na síle, která také hraje

důležitou roli ve sportovních a pohybových činnostech, jež přispívají k relaxaci a duševní pohodě. Proto by se pohyb měl stát každodenní dostupnou rutinou v co nejširší a nejpestřejší podobě. Na výkon dítěte má podstatný vliv také podpora rodičů, kteří jej vedou a aktivizují. (Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.2 Vývoj poznávacích procesů

Do kognitivních procesů se školáci zapojují se zvýšeným zájmem. Chtějí získat co nejvíce vědomostí zejména aktivním učením, porozuměním a hledáním nových spojitostí. Bývají velmi pilní, bádaví a zvědaví (Šimičková-Čížková, 2010).

Percepce se mění z nahodilé na účelovou. Jedná se o proces orientovaný na konkrétní poznání základního principu vlastností předmětů a jevů. Žáci získávají nové obzory a uvědomují si spojitosti. Případné otázky dovedou lépe pochopit a porozumět jim více do hloubky. V průběhu této vývojové fáze se dostávají z konkrétního vnímání na všeobecné. Percepce přibližně okolo 10. – 11. roku dítěte téměř odpovídá vnímání dospělého člověka. Ten má však více zkušeností a dokáže tak lépe pracovat s kontextem. Zdokonaluje se rovněž schopnost zrakového, sluchového a hmatového vnímání (Šimičková-Čížková, 2010).

Šimičková-Čížková (2010) uvádí, že děti na začátku mladšího školního věku mají výbornou představivost, která postupem času nedosahuje takové spontánnosti jako v předešlém období. Dokážou rozeznat fantazii od reality, s níž se setkávají čím dál častěji. Prostupují tak hlouběji do skutečného světa, což vede určitým způsobem k utlumování fantazie. Díky školním povinnostem dochází k rozvoji záměrné představivosti umožňující úmyslně si vybavit požadovanou představu. Jedná se o podstatný okamžik ve vývoji představ.

U dětí v průběhu 6. – 12. roku lze zaznamenat velký pokrok v oblasti paměťových funkcí, na jehož zásluze se nepodílí pouze zrání, ale rovněž škola a z ní vyplývající povinnosti. Dominuje zejména bezděčná paměť. Díky zdokonalování paměti si děti zapamatují více informací, které rychleji přijímají a dokážou je účinněji využívat (Siegler a kol., Kron-Sperl a kol. in Vágnerová a Lisá, 2021).

Pro školáky je velmi důležité rozvíjení pozornosti, neboť ovlivňuje další kognitivní procesy, s čímž souvisí také oblast učení. V prvních ročnících se žáci zprvu nedokážou soustředit příliš dlouho, ale pouze v krátkých časových úsecích, které se doporučuje často obměňovat a prokládat relaxačními či zábavnými cvičeními. Snadno se čímkoliv nechají rozptýlit, a tak rychle ztratí pozornost, jejíž udržení není pro dítě jednoduchý proces,

nýbrž velmi složitý a unavující. Pedagog by tak měl volit především časově nenáročně úlohy, vhodnou strukturu výuky a zejména vědět, jak děti správně motivovat (Šimičková-Čížková, 2010).

Na rozvoji a transformaci myšlení dětí mladšího školního věku se značně podílí škola. Děti se postupně učí používat primární principy logiky, jež se zakládají na realitě. Dokážou tedy přemýšlet nad konkrétními věcmi, jevy či situacemi, s nimiž se už někdy setkaly. Zanechávají předlogického myšlení řídicího se momentálními přáními a emocemi (Miller in Vágnerová a Lisá, 2021). Piaget (in Vágnerová a Lisá, 2021) tuto fázi kognitivního vývoje označoval jako stadium konkrétních operací, kdy děti okolo sedmi let již při myšlení na konkrétním podkladě nespolehají výhradně na svou zažitou zkušenost, ale naopak se více přizpůsobují a reagují na jim neznámé situace. Při uvažování uplatňují logiku, zvládnou vyvodit z určitého obecné, ale nedovedou ještě používat abstraktní a hypotetické pojmy.

Děti mladšího školního věku bychom měli co nejvíce motivovat v tom, co dělají prostřednictvím vřelých slov, uznání, ocenění, ohodnocení atd. Dodá jim to více sebevědomí a dosahují tak lepších výsledků. Ovšem k dosažení nejlepších výsledků není nejdůležitější vnější motivace, ale především podpora dítěte v kreativním myšlení, než v myšlení s jedním určitým cílem (Šimičková-Čížková, 2010).

S rozvojem myšlení souvisí rovněž zdokonalení jazykových dovedností dítěte. Již na počátku školní docházky se jeho slovní zásoba pohybuje okolo 5000 slov, přičemž jich pasivně zná daleko více (Říčan, 2021). Palenčárová a Šebesta (2006) naopak uvádí, že děti ve věku šesti let aktivně používají 2500–3000 slov a zvládnou jimi formulovat cokoliv, co je napadne. V tomto období se učí číst a psát, což se spolu se školou podílí na celkovém rozvoji jazykových schopností, např. skládají komplikovanější a delší větné celky, začínají se řídit gramatickými pravidly, zjevný posun se projevuje i v oblasti výslovnosti apod. (Langmeier a Krejčířová, 2006). Avšak nejpodstatnější roli ve zvyšování kvality i kvantity jazykových schopností dětí zaujímají rodiče, ke kterým vzhlížejí a často je v řeči imitují (používají např. stejné výrazy, slovní spojení a mnohdy i celé věty) (Palenčárová a Šebesta, 2006). Vzhledem k sociokulturnímu a rodinnému zázemí se nestává, že by každé dítě poskládalo větu obsahově, gramaticky a syntakticky zcela totožně. Dá se očekávat, že škola zmíněné diference srovná, ale výzkumy vykazují odlišný předpoklad (Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.3 Emocionální a sociální vývoj

V mladším školním období dochází ke změně citových prožitků včetně jejich kontroly. Děti se jeví více citově vyrovnanější, lépe zvládají zátěžové situace a nahlížejí na svět zejména pozitivně. Ustupuje egocentrické chování. Dovedou jasně projevit nebo regulovat své emoce, přičemž přihlížejí na potřeby a očekávání ostatních. Obvykle u nich nezaznamenáváme kolísání či rychlou proměnlivost emocí, v opačném případě se jedná o zřejmý důvod. Během této vývojové etapy registrujeme také rozvoj ve sféře emocionální inteligence. Děti tedy dokážou rozlišit a porozumět nejen svým pocitům, ale i vcítit se do prožívání druhé osoby. V průběhu školního věku začínají vnímat a rozumět ambivalentním emocím, ke kterým patří kladné i záporné emoce týkající se téhož předmětu, člověka, situace atd., např. že by rády poznávaly nové věci, ale současně cítí strach a nervozitu. Dá se s nimi také velmi lehce manipulovat na základě citů. (Vágnerová a Lisá, 2021; Šimičková-Čížková, 2010).

Školní docházka značně podporuje proces socializace dítěte, ve kterém se zapojuje do společnosti, sdílí její normy, osvojuje si její tradice apod. Velký vliv na utváření jedince už nemají jenom rodiče, ale také pedagogové a vrstevníci. Spolužáci mu poskytují možnost zažít častější a rozmanitější sociální situace, díky kterým se je učí vhodně řešit a reagovat na ně. Navíc získává nové sociální zkušenosti. V třídním kolektivu se také setkává se stejnými, podobnými či rozdílnými představami, míněními, touhami a požadavky, čímž se dosud diferencuje oblast sociálního porozumění. Současně dochází k celkovému seberozvoji dítěte, zvládne tak samo sebe lépe kontrolovat a usměrňovat. Dává si také obtížnější úkoly či plány, jež zaberou více času a potřebují zejména vytrvalost. Děti se chovají k vrstevníkům jinak než k dospělým. Mají spolu podobné vlastnosti, koníčky, pozici ve společnosti aj., v důsledku čehož si mezi sebou osvojují správné společenské jednání jako např. altruismus, kooperaci, soutěživost a rivalitu (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Šimičková-Čížková (2010) uvádí, že fázi mladšího školního věku lze nazývat jako fázi extraverte, dobu, kdy dítě začíná vést společenský život a navazovat sociální vztahy. Dítě se stává žákem školy, spolužákem, kamarádem atd., čímž zaujímá další sociální statusy. Ačkoliv se odpoutává od svých nejbližších, rodina dítěti stále zajišťuje pocit bezpečí a jistoty. Zprvu se stará pouze o své výsledky a blaho, ale postupem času přihlíží a dbá na třídní kolektiv, do kterého chce patřit a uspět v něm. Snaží se budovat si přátelství, jež je zpočátku příležitostné a až později nachází a tvoří stálejší kamarádské vztahy.

Některé děti se již od mala projevují nadřazeně a vůdcovsky. Jiné se naopak nechají směřovat a ovlivňovat ostatními, kteří za ně rozhodují a ovládají je. V tomto období se tyto odlišné charakteristiky prohlubují a mohou vyvrcholit do podoby velmi dominantního, sebestředného, případně agresivního chování či v opačném případě dovršit až k přehnané podmanivosti a pasivitě. Rodiče těmto lehce zmanipulovatelným dětem často vytýkají, že se nechají zatáhnout kamarády do různých problémů, aniž by se nad danou situací dostatečně zamyslely a posoudily její závažnost. Všímavý učitel má takové společenské působení pod kontrolou, podmanivým dětem nabízí více emocionální pomoci a podporuje je v asertivitě (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Za jeden z klíčových aspektů socializace lze pokládat morální vývoj v dětství, jehož prostřednictvím se děti učí rozeznat špatné jednání od správného. Vývoj morálky úzce souvisí s kognitivním vývojem. U řady dětí nastupujících do první třídy shledáváme heteronomní morálku jako v předešlém období. Správnost a nesprávnost chování posuzují stále na základě sympatií autorit (především rodičů) a řídí se jejich radami. Přibližně v sedmi až osmi letech se dostává do popředí morálka autonomní, a proto už hodnotí jednání jiných osob dle svého mínění nehlédě na závěry autorit. Starší děti ve věku okolo 11–12 let lépe rozumí jádru morálního hodnocení, berou v potaz i příčiny samotného chování a nepředpokládají, že na stejný případ musí být nahlíženo rovnocenně (tamtéž).

Na začátku školních let nastává také fixace morálního chování, na jehož utváření se podílí zejména rodina. Velmi proto závisí, jakým způsobem rodiče dítě vychovávají, v jakém prostředí vyrůstá a k čemu ho vedou. Mezi další důležité faktory se řadí komunikace a fungování celé rodiny. Dítě obvykle sdílí hodnoty a názory rodiny, se kterou jej pojí intenzivní a pevně vybudované emoční pouto (Šimičková-Čížková, 2010).

2 Volný čas

Hofbauer (2005) považuje volný čas za multidimenzionální oblast života a výchovy především mladé generace, který v dnešní době nabízí mnoho možností k jeho využívání. Volný čas se celkově zdokonaluje po stránce obsahové i metodické. Svým charakterem působí pozitivně na jedince i celou společnost.

Existuje spousta definic volného času, neboť na tento pojem mnoho autorů nahlíží z různých úhlů pohledu. Nicméně jeho základní charakteristiky lze uvést následovně:

- jedná se o čas, který vyplňujeme aktivitami, které jsme si sami vybrali na základě svého vlastního rozhodnutí a nezávisle na nikom druhém nebo ničem jiném,
- vybrané aktivity nám dodávají pocit veselosti, pozitivního naladění a potěšení,
- volnočasové činnosti nabízí možnost odpočinku, uvolnění, načerpání energie a osobního růstu (Pávková, 2014).

Pojem volný čas lze definovat pozitivním i negativním způsobem. Pozitivní vymezení popisuje obsahovou stránku volného času, tedy jak ho trávíme. Negativní vymezení vyjadřuje časový aspekt, tedy zbylý čas od všech povinností (zaměstnání, studium, starání se o domácnost, fyziologické potřeby atd.) (Vyhnálková, 2013).

Hájek, Hofbauer a Pávková (2011) nahlíží na volný čas jako na dobu, která nám zůstane po odečtení všech závazků včetně základních životních potřeb.

Volný čas představuje dobu, kdy dochází k relaxaci, rozptýlení, oddechu apod. Podstatně se pojí a souvisí se zájmovými aktivitami. Opakem volného času chápeme dobu, v níž musíme vykonávat naše závazky, úkoly či práci, a to dle libosti i nelibosti (Pávková a kol., 2008).

Podobně jako Pávková vymezuje volný čas Faltýsková (in Němec a kol., 2002, str. 17), jež uvádí: *„je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti.“*

Vážanský (2001) definuje volný čas jako dobu, kdy se jedinec může samostatně a zejména svobodně vyjadřovat a činit co chce bez naléhání ostatních.

Dle Kratochvílové (2004) se jedná o čas, jenž je určen pro všechny věkové kategorie, ať se jedná o žáky, studenty či dospělé. Všichni by měli dostat možnost volný čas využít

a mít ho pouze pro sebe, např. na odpočinek, znovunabytí sil, utužování přátelských vztahů nebo relaxaci – čas, kdy si podle vlastního přání můžeme vybrat, co chceme dělat na základě našich zálib, zájmových činností, motivace či hodnot. U žáků a studentů obvykle nastává po výuce, přičemž nezahrnuje plnění domácích a školních povinností či uspokojování základních životních potřeb. Meze volného času se v závislosti na věkových skupinách liší, což ovlivňuje spoustu činitelů.

Hofbauer (2004) zmiňuje, že volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) můžeme považovat za dobu, kdy se nevěnujeme činnostem pod náparem povinností vycházejících z naší sociální odpovědnosti (především ze zaměstnání a potřeby si udržet či posouvat svůj život). Mnohdy se charakterizuje jako čas, který nám zůstane po odečtení pracovních závazků včetně těch mimopracovních, jedná se o reziduální (tzv. zbytkovou) teorii volného času, s níž se setkáváme především u německých autorů. Popisuje také výstižnější vymezení, jež zní jako činnost, na které se člověk podílí s očekáváními a z jeho vlastní vůle, což ho přivádí k pocitům libosti a pohody.

Některá vymezení se podobají více či méně, avšak z výše uvedených definic lze zaznamenat, že většina klade důraz zejména na svobodu volby člověka.

2.1 Funkce volného času

Neexistuje jednotná a ucelená koncepce funkcí volného času. Setkáváme se tak s odlišnými pojetími mnoha autorů. Kratochvílová (2004) uvádí spíše pedagogicky zaměřené pojetí, jež vychází z primárních stanovisek koncepce Václava Bláhy. Podstatu volného času vidí v jeho významu, z kterého plyne vše další. Při vykonávání práce s mladšími a staršími dětmi považuje autorka k naplnění významu volného času tyto klíčové funkce:

Zdravotně-hygienická

Tato funkce se snaží vyrovnat zátěž jedinců, kteří se obvykle cítí velmi vyčerpáni a zahlceni ze závazků týkajících se školy, práce, rodiny a jiných. I v oblasti psychologie volný čas zaujímá podstatné postavení a význam. Duševnímu a tělesnému stavu neprospívá, když lidé nevyužívají svůj volný čas k dostatečnému oddechu, relaxaci či uvolnění. U dětí hraje hlavní roli dostatek patřičného volného času během dne, kdy se mohou kouknout na seriál/film, setkat se s přáteli, jít na procházku, lehnout si nebo učinit jakékoliv jiné rozptýlení.

Seberealizační funkce

Napomáhá k pokroku a vývoji vlastních dispozic, tendencí, možností, individuálních potřeb, zálib, zájmových aktivit atd. v závislosti pouze na sobě samém. Zároveň nelze opomenout, že k dosažení svých individuálních potřeb nevede pouze pozitivní cesta.

Formativně-výchovná

Podílí se na utváření osobnosti člověka (jeho postojů k morálním hodnotám, kreativité, zvykům, charakterům, aktivitám, činnostem apod.). Hlavní cíl spočívá v poskytnutí adekvátního prostředí pro rozvoj osobnosti včetně celkového seberozvoje ve volném čase. Zde se zakládá zásadní smysl sociálního a pedagogického působení na jedince v rámci volného času.

Socializační

Zajišťuje budování a formování sociálních známostí – získávání nových přátelství, kontaktů a vztahů ve společnosti, např. v rámci rozmanitých společenských událostí. Dále přispívá k učení se novým sociálním situacím, způsobům jednání, pravidlům a zvyklostem dané společnosti apod.

Preventivní

Zahrnuje vhodné využívání volného času užitečnými činnostmi, kterými lze zabránit vzniku nežádoucího jednání a předejít rozvoji sociálně patologických jevů ve společnosti.

Ke splnění výše zmíněných funkcí, jež udávají a zdůrazňují smysl volného času, se vyžaduje vytváření vhodných podmínek ve společnosti a výchovném vedení. Tyto funkce by se v realitě neměly izolovat, neboť se navzájem doplňují a prolínají. Za důležité se také považuje zajistit všechny tyto funkce (Kratochvílová, 2004).

Vážanský (2001) představuje detailnější koncepci funkcí volného času německého autora Horsta Opaschowského, který nahrazuje označení funkce za volnočasové potřeby. Uvádí celkem osm potřeb:

Rekreace

Už z názvu můžeme odvodit, že se jedná o potřebu oddychu, uvolnění, relaxace, načerpání energie...

Kompenzace

Týká se především celkové stabilizace, pobavení, radosti, zbavení se vyčerpání...

Edukace

Souvisí se získáváním a osvojováním nových informací, poznatků či vědomostí prostřednictvím vzdělávání, touhy po poznání, bádavosti, seberozvoje...

Kontemplace

Zahrnuje introspekci, sebepojetí, spokojenost, čas pro sebe, přemítání...

Komunikace

Tato potřeba se pojí s možností si s někým popovídat (podělit se o své zážitky), návštěvami různých společenských akcí, navazováním kontaktů, sdílením zájmů...

Integrace

Představuje touhu někam patřit, formování sociálního seskupení, nalézání citového bezpečí, solidárnost, vzájemnost, ocenění, společenské aktivity...

Participace

Zde náleží spolupráce, zájem, zapojování se do různých situací, pospolitost, spolupůsobení, spoluurčování závěrů...

Enkultura

Vztahuje se k tvůrčímu rozvoji, kreativnímu prosazení, angažovanosti v kulturní společnosti, bezprostřednosti, představitivosti...

Tyto zmíněné potřeby lze klasifikovat na individuální, do kterých patří první čtyři orientující se na jednotlivce, a všeobecné, ke kterým se zařazují zbývající, jež se vážou více na společnost (Vážanský, 2001).

2.2 Volný čas dětí

Oproti minulosti se již dítě nepokládá za jakousi „miniaturu“ dospělého, která by musela pracovat či vydělávat peníze. V dnešní době se volný čas dítěte a dospělé osoby diferencuje a vykazuje rozdílné charakteristiky, jež se jeví jako základ pro rozvoj pozitivních možností dětí (Vyhnálková, 2013).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, stejně jako Úmluva o právech dítěte, považuje termínem dítě člověka, jež nenabyl plnoletosti. *„Podle čl. 1 Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“*

Čas dětí můžeme rozvrhnout do tří kategorií. První z nich zahrnuje školní výuku, na niž je přítomnost dětí povinná. Druhou tvoří více částí, a to všechny povinnosti vyplývající ze školy (úkoly, učení se na písemky, dopravení se do ní a zpátky atd.), poté uspokojování biologických potřeb (strava, teplo, světlo aj.) a nakonec strávený čas v rámci sociálního kontextu (setkávání se s kamarády, vrstevníky či rodinnými příslušníky, pomáhání s domácími pracemi, zúčastňování se různých společenských akcí, pomoc sourozenci apod.). Poslední kategorie představuje sféru volného času, kam patří již zmiňované atributy: odpočinek, uvolnění, relaxace, rozptýlení, zájmové činnosti atd. (Vyhnálková, 2013).

Volný čas dětí a dospělých vykazuje odlišné charakteristiky (viz výše). Děti ve srovnání s dospělými disponují větším časovým rozmezím volného času. Nutno dodat, že se setkáváme také s dětmi, kterým se volného času dostává příliš, nebo naopak málo. Dále činnosti dětí spadají mezi ty různorodější, rozličnější a pestřejší oproti činnostem dospělých, u kterých se ale zase předpokládá úplná nezávislost a samostatnost, což u dětí říct nemůžeme (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011).

Hájek, Hofbauer a Pávková (2011) dále zmiňují, že volný čas dětí a mladých lidí představuje vhodnou příležitost pro jejich seberealizaci a celkový rozvoj. Rovněž všem v mladém věku zprostředkovává zkušenost uvědomit si, jakým způsobem s ním nakládat v přítomnosti i budoucnosti.

Kolaříková a Němec (2017) zkoumali různé výzkumy zabývající se volným časem dětí a zjistili, že většina dětí ho vyplňuje sledováním televize, sezením za počítačem, posloucháním hudby nebo setkáváním se s kamarády. Také uvedli, že k pohodě dětí přispívají řízené činnosti, především zájmové a sportovní, jež navštěvují spíše děti ze socioekonomicky zvýhodněných

rodin. Rodiče těmto dětem více organizují jejich volný čas, aby nedocházelo k jeho nevhodnému a prázdnému využití. Co se týče zahraničních studií, např. Gill (2007) uvádí, že si děti hrají méně času venku a jsou více pod kontrolou rodičů ve srovnání s předchozí dobou. Asthana a Revill (2008) také zjistili, že děti tráví hraním si venku méně času, než by ony samy chtěly a méně než jejich rodiče, když byli v dětském věku. Tento fakt rodiče odůvodňovali nedostatkem bezpečných míst venku, a proto preferovali pro děti trávení volného času v bezpečí domova.

2.3 Pedagogika volného času

Dle Kratochvílové (in Kratochvílová, 2008) se pedagogika volného času zabývá otázkami výchovně vzdělávacího charakteru aktivit mladé generace. Tyto otázky se orientují především na vhodné a užitečné trávení volného času, přizpůsobování prostředí pro příznivý vývoj a formování jedince (především v oblasti kreativity, dovedností, zájmů a jiných dispozic).

Pávková (2014, str. 8) vymezuje pedagogiku volného času jako „*pedagogickou disciplínu zabývající se výchovou ve volném čase, cíli, podmínkami a prostředky výchovy ve volném čase, pedagogickým ovlivňováním či zhodnocováním volného času. Sleduje možnosti rozvoje osobnosti člověka v různých věkových obdobích – dětí, mládeže, dospělých v produktivním věku i seniorů ve volném čase.*“

Pedagogika volného času je součástí společenských věd. Věnuje se jak teorii, tak praxi. Charakterizuje teoretický základ, hlavní termíny, způsoby a návrhy k uskutečnění volnočasových činností v praxi. Zabývá se rovněž záležitostmi řízení volného času a výzkumných metod (Pávková, 2014).

Podle Průchy, Mareše a Walterové (2003, str. 162) se jedná o „*pedagogickou disciplínu zaměřující se na výchovné a vzdělávací prostředky, jež napomáhají autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých.*“

Bauman (2012) uvádí, že mnozí autoři berou českou a slovenskou pedagogiku volného času za obor, který pokračuje v již vytvořené teorii výchovy mimotřídní a mimoškolní, popřípadě v teorii výchovy mimo vyučování. Zároveň se pedagogika volného času nepovažuje pouze za nový termín, nýbrž také za koncept, který vychází z obsahu inspirovaného podněty zejména německé literatury zabývající se výchovou ve volném čase.

Obecně se v literatuře objevují tři možnosti uplatnění pojmu „pedagogika volného času“, a to jako výchovně-vzdělávací praxe (již překonané), studijního oboru a vědní disciplíny (Bauman, 2012).

Z doposud zmíněného vyplývá, že se pedagogika volného času zaměřuje na edukaci jedinců ve volném čase. V publikacích věnující se tomuto tématu můžeme narazit na rozdílné, dříve používané označení, např. mimoškolní (činnosti, jež neprobíhají ve škole) a mimotřídní (činnosti připravované školou, jež se nekonají v době vyučování) výchova. Další dodnes užívaný termín se nazývá výchova mimo vyučování, kterému se budeme věnovat v následující kapitole (Hofbauer, 2005; Vyhnálková, 2013).

3 Výchova mimo vyučování

V pedagogickém slovníku Průcha, Walterová a Mareš (2003, str. 277–278) definují výchovu jako „*proces záměrného působení na osobnost s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.*“

Kratochvílová (in Kratochvílová a kol., 2007, str. 109) vymezuje výchovu, přesněji výchovu a vzdělávání (edukaci), jako „*záměrné a cílevědomé působení na rozvoj osobnosti, na vytváření vhodných podmínek pro její seberealizaci a rozvoj kvalit osobnosti podle individuálních předpokladů, potřeb a zájmů. Tyto charakteristiky nese každá výchova – v rodině, ve škole, mimo vyučování, mimo školu.*“

Vzájemný vztah a propojení mezi výchovou a volným časem lze vysvětlit následovně. Výchova pro volný čas (k volnému času) se zakládá na formování a zdokonalování všech potřebných náležitostí pro správné, kvalitní a smysluplné naplňování volného času. Výraz výchova ve volném čase zohledňuje určité individuální charakteristiky výchovného vedení, na jehož ovlivňování se také podílí v době, kdy jedinec není příliš omezován ve svém jednání. Označení výchova volným časem používá činnosti, dané organizace, způsoby a postupy jako nástroje výchovného procesu. Její náplň závisí na konkrétní volbě jedince a do určité míry i na nabízených možnostech prostředí (instituce, organizace...) (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011).

Včetně zmíněných termínů se setkáváme rovněž s pojmem výchova mimo vyučování, jež Průcha, Walterová a Mareš (2003, str. 278) vymezují jako „*dobu mimo vyučování, mimoškolní vzdělávání.*“

Pojem výchova mimo vyučování lépe vyjadřuje jádro dané záležitosti. Na rozdíl od mimotřídní a mimoškolní výchovy určuje výchovný proces mimo činnosti (výuka), nikoliv však mimo instituce. Přesněji odráží realitu, protože školní instituce mají také široký výběr rozmanitých kroužků (Hofbauer, 2004).

Výchova mimo vyučování souvisí s výrazem výchova ve volném čase, nejedná se ovšem o slova souznačná – se stejným významem. Výchova ve volném čase se vztahuje ke všem osobám různých věkových kategorií (dětem, dospělým, seniorům) a nezahrnuje povinnosti. Naopak výchova mimo vyučování se týká žáků, kteří navštěvují základní nebo střední školu. Představuje nejen činnosti uskutečňující se dle našeho svobodného rozhodnutí a vlastní vůle, ale také některé povinnosti, např. chodit do školy a plnit

z ní vyplývající úkoly, dodržovat určitá pravidla sebeobsluhy atd. V literatuře se obvykle termín výchova mimo vyučování definuje jako výchovné ovlivňování, které probíhá z velké části mimo výuku, avšak ne výhradně v době volného času. Toto výchovné ovlivňování zabezpečuje určitá organizace a odehrává se bez přímého působení rodiny (Pávková, 2014).

Z výše uvedeného vymezení lze určit čtyři znaky výchovy mimo vyučování (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011):

- neodehrává se v době vyučovacích hodin
- koná se bez přímého působení rodinných příslušníků
- zabezpečuje ji příslušná instituce
- realizuje se většinou ve volném čase

3.1 Funkce výchovy mimo vyučování

Pávková a kol. (2002) uvádí výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální funkce výchovy mimo vyučování, jež příslušná zařízení zabezpečují rozdílným způsobem a rozsahem dle svého určitého zaměření. Jednotlivé funkce popisují následovně:

Výchovně-vzdělávací

Zejména tato funkce se považuje za velmi důležitou a významnou. Cíl daných druhů zařízení s ohledem na jejich charakter a legislativní účel spočívá v rozvoji a zlepšování dovedností, utváření morálních hodnot, naplnění přání, zájmů a představ či očekávání dětí a mládeže.

Děti jsou různě vedeny hravými a poučnými aktivitami ke společenskému trávení volného času, nabytí nových znalostí, schopností a postojů, což pozitivně ovlivňuje jejich kognitivní vývoj a chuť se dál učit novým věcem. Pokud se dětem v zájmových aktivitách daří a dosahují zdárných výsledků, dodávají jim pocit radosti, spokojenosti a možnosti sebereflexe.

Zdravotní

Zařízení pro výchovu mimo vyučování zajišťují zdravotní funkci především podílením se na ovlivňování denní rutiny dětí vedoucí k vytváření vhodných podmínek pro dodržování zdravého životního stylu. Jedná se o obměňování aktivit různého druhu zaměření (např. fyzické a psychické, řízené a volné) a motivování dětí k pobytu venku na čerstvém vzduchu. Další důležitou a potřebnou součástí je pohyb v jakékoliv podobě (cvičení, tancování, fotbal,

běhání...). Umožňuje vynahrazovat prosezený čas ve výuce. Zařízení zabezpečující stravování mohou děti nasměrovat ke zdravému jídelníčku a správné životosprávě.

Zařízení také napomáhají k psychicky zdravému rozvoji jedince prostřednictvím vytváření přívětivého prostředí obklopeného kamarády, kde může trávit svůj čas aktivitami, jež mu přinášejí potěšení, zábavu a rozptýlení. Za důležité se rovněž z hlediska zdraví považuje klást důraz na čisté, estetické a bezpečné prostředí.

Sociální

Podstatnou sociální funkci zajišťují zařízení pro výchovu mimo vyučování dle svého určitého charakteru a konkrétních možností. Tamní pracovníci organizují dětem smysluplné využívání volného času, během kterého se o ně starají, čímž napomáhají jejich rodičům, kteří pracují, vyřizují si různé záležitosti, vykonávají jiné závazky apod. Daná zařízení umožňují formovat či navazovat společenské vztahy, rozvoj komunikace a sociálních schopností. Podílí se také na osvojení a poznání zásad společenského jednání. Poskytují do jisté míry příležitost k vynahrazení nerovných podmínek rodinného prostředí. Důležitou roli hrají zpravidla zařízení pro děti mladšího věku nebo ta, jež fungují na principu rodinné výchovy (dětské domovy, školní družiny...).

Preventivní

Tato funkce se snaží se zabránit vzniku sociálně patologických jevů – nežádoucích a negativních projevů jednání. Jedná se především o lhaní, neukázněnost, záškoláctví, zneužívání návykových látek (alkohol, drogy, tabák atd.), kriminalitu, vandalismus, šikanu aj. Prevenci lze rozdělit na primární (cílí na celou společnost), sekundární (orientuje se na rizikově ohrožené jedince) a terciární (míří na osoby, které jsou již postihnuty negativními jevy). Zařízení vztahující se k výchově mimo vyučování plní běžně funkci primární prevence, jelikož se jeví jako efektivnější, poměrně nenákladná a účinnější oproti sekundární a terciární. Také se považuje za vhodnější způsob k předcházení negativních jevů než jejich náprava. Neočekává se, že děti, které tráví volný čas svými zálibami, koníčky či jinými smysluplnými činnostmi, budou zasaženy sociálně patologickými jevy či jinými negativními formami chování (Pávková a kol., 2002; Pávková a kol., 2008; Pávková, 2014).

3.2 Obsah výchovy mimo vyučování

Hlavní a typické rysy výchovy mimo vyučování zaujímají především rozmanité činnosti, a to odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, výchovně-vzdělávací, sebeobslužné a příprava na vyučování. První čtyři patří do volného času a mají dobrovolný charakter. Zbývající spadají do povinností (Pávková a kol., 2002).

Odpočinkové činnosti

Nepředstavují obtížné, složité či komplikované aktivity. Využívají se k získání energie a odbourávání vyčerpání. Obvykle přicházejí na řadu po obědě nebo dle vyžadované situace v podobě odpočívání na koberci, procházek, navázání konverzace atd. Jako příhodné se také jeví nenáročné zájmové činnosti, např. čtení pohádek, prohlížení obrázků, vymalovávání omalovánků či poslech hudby. Osvědčují se i různé relaxační techniky, jež se nepodílejí pouze na zbavení únavy a stresu, ale také napomáhají k dosažení duševní pohody.

Rekreační činnosti

Jejich účelem je rovněž odbourání únavy a odpočinek. Zahrnují fyzicky náročnější činnosti vyžadující více pohybu jako např. různé míčové hry, cvičení, tanec, rukodělné aktivity či turistika. Zda to situace umožňuje, uskutečňují se na zahradě, hřišti, v přírodě apod. Pozitivním způsobem ovlivňují psychickou a fyzickou stránku dětského vývoje.

Zájmové činnosti

Tvoří nejpodstatnější a nejvýznamnější složku výchovy mimo vyučování. K hlavnímu záměru můžeme zařadit naplňování nebo také zdokonalování zájmů, dovedností a potřeb dětí. Přispívají k formování hodnot a způsobu života jedince. Napomáhají k celkové duševní pohodě a vyrovnanosti, což ovlivňuje i tělesnou stránku člověka. Patří k nim zájmové činnosti společenskovední, přírodovědné, pracovní-technické, tělovýchovné, sportovní a estetické.

Za neoptimálnější cíl výchovy mimo vyučování se považuje práce s člověkem disponujícím širokospektrálním záběrem činností, které rád vykonává, ale navzdory tomu upřednostňuje jednu s nejvíce zaměřeným ústředním celoživotním zájmem.

Sebeobslužné činnosti

Snaží se děti naučit se o sebe postarat z hlediska hygieny, jmění (financí), ošacení, společenského jednání, úklidu... Napomáhají tak dosáhnout větší nezávislosti. Ke zdárnému výsledku se vyžaduje systematickost, pečlivost, denní řád, houževnatost a hlavně trpělivost.

Veřejně prospěšné činnosti

Posilují a podporují dobrovolnou činnost jedinců, jež vykonávají za účelem pomoci těm, kteří to potřebují. Mohou např. docházet do domovů pro seniory, domovů pro osoby se zdravotním postižením, nemocnic, organizací zabývajících se ochranou přírody aj. Tyto činnosti za předpokladu správného pedagogického ovlivňování významně přispívají k utváření pozitivních rysů chování a nových společenských vztahů.

Příprava na vyučování

Zahrnuje plnění školních povinností, ale také rozšiřování a prohlubování nabytých vědomostí z výuky, např. pomocí různých her a praktických aplikací hravou a zábavnou formou. Školní instituce se zapojují do přípravy na vyučování odlišným způsobem a rozsahem s ohledem na jejich možnosti, poslání a věk dětí. Na celém procesu má velkou zásluhu vychovatel, který se snaží ideálně přizpůsobit prostředí jako vhodné místo k přípravě na vyučování a spolupracovat s rodiči dětí a učiteli (Pávková a kol., 2008).

3.3 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Pedagogická činnost se řídí určitými zásadami, které tvoří soubor požadavků, pokynů a zkušeností, jejichž dodržování přispívá k účinnějšímu a příznivějšímu pedagogickému procesu. Vzhledem k výchově mimo vyučování si uvedeme pouze některé:

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času

Klade důraz na ohleduplný a nenucený přístup k dětem s cílem dosáhnout rozumného trávení jejich volného času. Každému dítěti by se měl dopřát volný čas a jeho záměrné naplňování, což je napsáno v Úmluvě o právech dítěte.

Požadavek dobrovolnosti

Tento požadavek se považuje za základ a prioritu volného času. Podílení se na volnočasových činnostech závisí na dítěti. V případě, že se dítě do činností nechce zapojit, mu pedagog nic nenařizuje a nenaléhá na něj. Naopak se ho snaží motivovat a najít jinou možnost aktivity.

Požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování

Spočívá ve vzájemné spolupráci učitelů a vychovatelů, přičemž každá strana dělá pro rozvoj dítěte maximum, což se děje za rozdílných okolností s využitím rozdílných metod.

Požadavek aktivity

Zdůrazňuje aktivní přístup dětí a jejich zapojení se do celého procesu činností (nápad, výběr, provedení, uskutečnění, vyhodnocení). Pedagog podněcuje děti ke kreativitě, představivosti, nápaditosti a autonomii.

Požadavek seberealizace

Poukazuje na skutečnost, že nabízené volnočasové aktivity by měly být zaměřeny a uzpůsobeny tak, aby všichni jedinci dostali příležitost zdokonalovat a využívat své dovednosti s cílem dosažení těch nejlepších možných výsledků. Pocit úspěchu pozitivně působí na duševní zdraví. Jedinci, kteří ve škole příliš nevynikají, mají ve volném čase šanci pro svůj celkový rozvoj a seberealizaci.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti

Souvisí s náplní, postupy a formami činností. Jedná se o obměňování aktivit různého zaměření včetně rovnovážného zastoupení řízených a volných aktivit ve vztahu k požadavkům a žádostem jedinců.

Požadavek zajímavosti a zájmovosti

Poukazuje na smysl zájmových činností představujících nejpodstatnější část výchovy mimo vyučování. Měly by se vyznačovat rozmanitostí a hravostí, přihlížet na potřeby a přání jedinců s ohledem na jejich věk.

Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření

Zahrnuje začleňování aktivit kompenzujících zátěž z práce či z plnění školních povinností, čímž se zbavíme námahy a opětovně načerpáme energii.

Požadavek citlivosti a citovosti

Činnosti, kterými děti vyplňují dobu mimo vyučování, by měly vyvolávat a podporovat pozitivní citové prožitky. Práce pedagogů s dětmi, ale i se všemi účastníky procesu, by měla být vedena citlivým způsobem z hlediska výchovných postupů, principů či motivace.

Požadavek sociálního kontaktu

Zdůrazňuje důležitost interpersonálních (mezilidských) vztahů a procesu sociální interakce. Scházet se s kamarády, vrstevníky a spolužáky, vytvářet sociální skupiny či potkávat další lidi hraje podstatnou roli ve vývoji jedince. Specifickou charakteristiku volnočasových

skupin, které umožňují svým příslušníkům nejen setkávat se a seznamovat se s novými osobami, ale také zastávat různé sociální role, určuje především dobrovolná participace (Pávková a kol., 2008; Pávková, 2014; Hájek, Pávková a kol., 2007).

3.4 Zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), a vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Školský zákon (č. 561/2004 Sb., §111) charakterizuje zájmové vzdělávání jako vzdělávání, které umožňuje trávení volného času zájmovou činností, jež se realizuje ve školských zařízeních, a to především ve školních družinách, školních klubech a střediscích volného času.

Šerák (2009, str. 50) charakterizuje zájmové vzdělávání jako *„souhrn jednorázových, krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, realizované převážně neformálním nebo informálním způsobem a směřující k saturaci individuálních zájmů, k rozvoji a kultivaci osobnosti a k celkovému zlepšení kvality života jedince.“*

Již výše zmíněná vyhláška č. 74/2005 Sb. v § 2 uvádí způsoby realizace zájmového vzdělávání. Uskutečňuje se např. prostřednictvím zájmových, výchovných, rekreačních či vzdělávacích činností na bázi pravidelné nebo příležitostné docházky. Dále pomocí táborových, spontánních a osvětových činností včetně preventivních proti nežádoucímu jednání.

4 Školní družina

Školní družiny jsou školská zařízení umožňující zájmové vzdělávání v době mimo vyučování. Fungují převážně při základních školách, nicméně mohou rovněž působit jako samostatná zařízení pro více škol. Využívání jejich služeb není povinné a poskytují se za úhradu. Navštěvují je zejména žáci z 1. až 5. ročníků základních škol, ale lze sem z určitých důvodů umístit i žáka z vyššího ročníku. Nelze být účastníkem školního klubu a zároveň školní družiny (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 8 - § 9).

Zákonní zástupci přihlašují své děti do školní družiny prostřednictvím písemné přihlášky, do které uvádějí i bližší informace o časovém rámci pobytu ve školní družině a možném odchodu. Zda se dítě stane nebo nestane účastníkem školní družiny je v kompetenci ředitele, který tak činí na základě daných podmínek školního vzdělávacího programu. Organizační útvar školní družiny tvoří oddělení, jež pravidelně navštěvují její přihlášení účastníci, kterých může být na jedno oddělení nanejvýš třicet. (Heřmanová a Macek, 2009).

Školní družiny fungují ve dnech, kdy probíhá školní výuka a také v průběhu školních prázdnin, avšak v tomto období může ředitel za souhlasu zřizovatele zastavit provoz školní družiny. V době školní docházky se stávají pro děti přechodným místem mezi vyučováním a pobytem doma. Nekoná se v nich následná fáze výuky. Májí zásadní vliv na děti, kterým zabezpečují výchovnou, vzdělávací, rekreační a sociální funkci. Zároveň jim vyplňují velkou část dne prostřednictvím rozmanitého programu plného hravých aktivit. V určitých případech realizují společný program pro děti a jejich rodiče (zákonné zástupce). Některé školní družiny nabízejí zájmové kroužky, které mohou navštěvovat i děti nevidované v družině. (Hájek, Pávková a kol., 2007; Heřmanová a Macek, 2009).

4.1 Cíle školní družiny

Školní družina má za úkol zabezpečovat dětem pedagogický dohled a vedení v době mimo vyučování. Měla by poskytovat podporující, vyhovující a bezpečné prostředí po stránce tělesné, citové i sociální. Významná je rovněž nabídka pestrých aktivit, jež motivují k další činnosti, zdokonalují schopnosti a dovednosti, prohlubují znalosti a zajišťují celkový rozvoj dítěte. Děti by měly dostávat dostatečný prostor k jejich projevu a rozptýlení (Hájek, Pávková a kol., 2007). K další důležité úloze patří poskytnutí odpočinkového režimu a dostatečného prostoru pro přípravu na výuku (Pávková, 2014).

Cíle pro potřeby školní družiny jsou vytyčeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání:

- „rozvoj dítěte, jeho učení a poznávání,
- osvojování základů hodnot, na kterých je založeno fungování naší společnosti,
- získávání samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost,
- vychovávat k smysluplnému využívání volného času a vybavovat žáky dostatkem námětů pro využívání volného času“ (Hájek in Hájek, Pávková a kol., 2011, str. 10).

4.2 Činnosti ve školní družině

Ve školní družině se realizují odpočinkové, rekreační a zájmové činnosti. Spadá sem také příprava na vyučování. Tyto činnosti, které si následně blíže specifikujeme, se navzájem prolínají a doplňují:

Odpočinkové

Představují určitou formu klidového režimu prostřednictvím nenáročných aktivit, jež napomáhají zbavit se únavy (např. relaxace na koberci, poslech hudby, čtení, drobné pracovní či výtvarné činnosti apod). Lze je během dne libovolně zařazovat, avšak nejčastěji se uskutečňují po obědě nebo ráno po příchodu do školní družiny. Jejich přítomnost v denním programu má velký význam, neboť pozitivně ovlivňují duševní zdraví jedince.

Rekreační

Zahrnují činnosti aktivnějšího charakteru zaměřené především na pohyb. Jedná se např. o různé sportovní, tělovýchovné, turistické a taneční aktivity. Jejich realizace, zda to situace dovoluje, by se měla konat venku na čerstvém vzduchu. Umožňují opětovné načerpání energie a obnovu sil.

Zájmové

Zajišťují všestranný rozvoj osobnosti, schopností, dovedností, znalostí atd. Uspokojují individuální potřeby a záliby jedinců. Zájmové činnosti probíhají většinou v rámci aktivit oddělení školní družiny v podobě řízené či volné a skupinové či individuální. Školní družiny mohou rovněž nabízet zájmové útvary pro děti ze všech oddělení, jež řídí vychovatel, učitel nebo jiný vhodný pracovník. Zahrnují činnosti výtvarné, pracovní, tělovýchovné, pohybové, taneční, hudební, přírodovědné aj.

Příprava na vyučování

Nespadá do okruhu povinných činností školní družiny, ale závisí zejména na domluvě vychovatele s rodiči a na délce času, který tam dítě stráví. Souvisí s plněním školních povinností. Příprava na výuku vypadá nejčastěji tak, že si děti plní zadané domácí úlohy, opakují si látku nebo hrají didaktické aktivity. Vychovatel neopravuje vypracované domácí úlohy, pouze upozorní na chybu, kterou dítě najde a následně opraví. Obvykle se tyto činnosti začleňují do denního programu po odpočinkových aktivitách (Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin, čl. 4, 2002).

Mezi další neopominutelné činnosti ve školní družině patří (Pávková, 2014):

Sebeobslužné

Kladou si za cíl naučit děti se o sebe umět postarat např. z hlediska hygieny, společenského jednání, řešení různých situací a záležitostí, majetku atd. Snaží se, aby si osvojily znalosti, schopnosti a návyky. Osvojení návyků v patřičných oblastech ulehčuje jejich automatizaci. Mezi sebeobslužné návyky patří: péče o čistotu a udržování pořádku prostředí, osobní hygiena, péče o oděv a obuv, záměrné a vhodné šacení atd.

Veřejně prospěšné

Spočívají ve vykonávání dobrovolné činnosti v zájmu druhých. Ovlivňují formování hodnot. Jedinci nedělají veřejně prospěšnou činnost z důvodu vlastního obohacení, ale pro pocit a potěšení z pomoci lidem, jež ji potřebují. Co se týká výchovy mimo vyučování, zde se veřejně prospěšné činnosti uskutečňují zejména příležitostně a za předpokladu zajištění daných podmínek. Pokud se dětem správně podají a objasní se vše důležité včetně jejich významu, mohou mít velký výchovný dopad. Děti mohou např. vyrobit překvapení pro své rodiče, sourozence, přátele; pomoci mladším či nemocným osobám; zapojit se do ochrany přírody; docházet jako dobrovolník do domova pro seniory nebo pro osoby se zdravotním postižením apod.

Realizované činnosti ve školní družině musí děti zaujmout a namotivovat, aby se do nich zapojily. Děti by měly prostřednictvím motivace, jež vzniká na základě jejich přirozených potřeb, přijít na to, z jakého důvodu se do činnosti zapojily. Nelze je do činnosti tlačit. Vychovatel motivaci staví na předchozích pozitivních zkušenostech dětí a zároveň zachovává jistou úroveň očekávání a nervozity. O úspěšnosti motivace nerozhoduje pouze důležitost, kterou dítě dané činnosti přikládá, ale také očekávání a hodnocení úspěchu. Pokud

se dítěti v nějaké činnosti daří a dosahuje v ní výborných výsledků, opětovně se k ní vrací a opakuje ji. V opačném případě se stává, že se obrací a věnuje jiným zájmům. U dětí je velmi podstatné pro formování a posilování úspěchu hodnotit nejen výsledek, ale zejména celý proces (Hájek, Pávková a kol., 2007).

Vychovatel přistupuje k výchovnému působení jako k plánovitému procesu. Snaží se sestavit vyvážený týdenní plán plný různých druhů rozmanitých činností, přičemž dodržuje a dbá na školní účel a potřeby dětí. Činnosti pro děti organizuje prostřednictvím předem uvážených pedagogických nástrojů s ohledem na daný záměr (Pávková a kol., 2002).

4.3 Vychovatel

Za úspěšným fungováním školní družiny stojí vychovatel, který patří mezi pedagogické pracovníky. Pro vykonávání této profese by měl zaujímat především pozitivní postoj a vztah k dětem. Musí jim rozumět, naslouchat, dávat najevo empatii, tedy mít pochopení pro prožívání druhých a zvládnout navodit v kolektivu dětí příjemnou atmosféru. Dále by měl umět realizovat řadu různých druhů aktivit, kterými dovede děti namotivovat, zaujmout a rozvíjet jejich schopnosti. Měl by je také dokázat zabavit a hrát si s nimi, což ho do jisté míry naplňuje a dělá mu radost. Při aktivitách zdůrazňuje a hodnotí hlavně úspěšné okamžiky (Hájek, Pávková a kol., 2007).

Vychovatel má dobrý zdravotní i psychický stav a také dobrou fyzickou kondici, aby mu turistické či pohybové aktivity nedělaly problémy. Jeho vizuální stránka se považuje za velmi důležitou, neboť dělá první dojem. Nedoporučuje se proto nosit nevhodné oblečení, výrazné líčení, různé šperky apod. Vychovatel působí pozitivně, optimisticky a vesele (tamtéž). Je adaptabilní, kreativní, odolný a houževnatý. Respektuje různé osobnosti a neobvyklosti. Řídí se morálními hodnotami odpovídající dané společnosti a disponuje velmi dobrými komunikačními a organizačními dovednostmi, ve kterých se stále zdokonaluje. Jedná přiměřeným způsobem dominantně, ve smyslu přirozené autority (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011).

Pro vykonávání této profese nestačí splňovat pouze osobnostní charakteristiky, ale rovněž kvalifikační předpoklady. Odbornou kvalifikaci vychovatel získává různými způsoby, např.:

- „*vysokoškolským bakalářským či magisterským studiem oboru vychovatelství, pedagogiky volného času či jiných pedagogických věd;*

- *studiem na vyšší odborné škole zaměřené na výše uvedené obory;*
- *středoškolským studiem ukončeným maturitní zkouškou se zaměřením na výše uvedené obory (střední pedagogické školy)“ (Pávková, str. 107, 2014).*

Bližší specifika a další způsoby splňující požadavky profese vychovatel jsou vymezené v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

5 Zhodnocení stavu dané problematiky

V této kapitole si shrneme dosavadní stav dané problematiky a uvedeme i jiné práce věnující se stejnému tématu, tedy trávení volného času ve školní družině z pohledu dítěte nebo alespoň podobnému.

Sedlářová (2013) se věnovala podobnému výzkumu ve své bakalářské práci, který prováděla prostřednictvím dotazníku, jehož se účastnilo dohromady 120 dětí z 2. a 3. třídy ZŠ v Litovli (58 dívek a 62 chlapců). Ve své práci se mimo jiné zabývala, zda děti rády navštěvují školní družinu, jak se jim líbí její prostředí a které činnosti mají v oblibě. Zjistila, že převážně většině dětí se ve školní družině líbí, rády v ní tráví svůj čas a vnímají ji jako příjemné prostředí. Nejlepší/výbornou známku školní družinu ohodnotilo 84 % chlapců a 75 % dívek. U otázky vztahující se na prostředí školní družiny, zda se jim líbí, se 97 % chlapců a všechny dívky shodli, že ano. Dále se dozvěděla, že 28 % dívek má v oblibě zejména výtvarné činnosti a další nejpočetnější skupina dívek (19 %) si ráda hraje s hračkami. U chlapců největší zastoupení zaujímaly venkovní (23 %) a tvořivé aktivity (19 %).

Stejného roku se ve své bakalářské práci Veronika Svobodová zaměřila na trávení volného času dětí ve školní družině, ale se zaměřením na rozvíjení klíčových kompetencí. Výzkum realizovala pomocí řízeného rozhovoru, kterého se zúčastnilo 41 žáků (21 děvčat a 20 chlapců) z 2. – 5. tříd. Rozhovor doplnila o její vlastní nestrukturované dlouhodobé pozorování. Ve své práci také zjišťovala, jak děti se svými kamarády tráví svůj volný čas ve školní družině nejraději. Mezi nejčastější odpovědi patřily: zahrát si různé hry (např. piškvorky, Twister atd.), dělat tvořivé a výtvarné činnosti, hrát si s kamarádem/kou, skládat stavebnici, číst si nebo si povídat s paní vychovatelkou. Také se zabývala tím, co nejraději dělají, když jdou s ostatními dětmi ze školní družiny ven na hřiště nebo zahradu, přičemž převažovaly pohybové a sportovní aktivity (např. fotbal, skákání přes lano, běhání apod.), hovoření s kamarády, tvoření domečků pro zvířátka a skřítky. Dále se zajímala, jaké činnosti zvolí děti v rámci „volné středy“ (tj. hodina a půl, kdy si mohou podle sebe vybrat, co budou hrát a jaké činnosti vykonávat). Z výsledků vyplývá, že nejvíce dětí volí hry (jak samostatné, tak skupinové), kreslení, hraní si na něco, skládání stavebnice a povídání si s ostatními. Nakonec zkoumala, které činnosti mají celkově děti v oblibě ve školní družině a z jakého důvodu. Nejčastější výsledky ukázaly, že preferují především tvořivé činnosti (z důvodu poznání něčeho nového, zábavy či radosti...), keramiku (opět z důvodu poznání něčeho nového, rozvoje uvažování, zábavy, radosti z výrobků...) a společenské hry (z důvodu zábavy, společně stráveného času s kamarády, poznání nových her...) (Svobodová, 2013).

Stejskalová (2014) se ve své bakalářské práci zabývala školní družinou pohledem dětí a rodičů. Vzhledem k mému zaměření práce si uvedeme především výsledky z pohledu dětí. Pro své výzkumné šetření si zvolila metodu dotazníku (vyplnilo ho 37 dětí 3. – 5. třídy školní družiny ZŠ Jakutské nacházející se na Praze 10) a strukturovaného rozhovoru (zúčastněných bylo 30 dětí 1. – 2. třídy téže školy). Zjistila, že celkově všechny děti včetně jejich rodičů na školní družinu nahlížejí v podstatě pozitivním způsobem a dochází do ní převážně rády podobně jako v minulosti jejich rodiče. Rovněž došla k tomu, že se děti domnívají, že by si ve školní družině měly zejména hrát s kamarády, hrát hry a soutěžit, což koresponduje s jejich nejoblíbenějšími aktivitami zahrnující ještě vyrábění a sportování.

O rok později Jitka Simona Petlachová se ve své diplomové práci zabývala stejným tématem jako Stejskalová (viz výše). Výzkum se realizoval prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož se zúčastnilo 163 dětí (87 děvčat a 76 chlapců) z 2. – 4. ročníků školní družiny při ZŠ v Brně. Výsledky ukázaly, že téměř tři čtvrtě dětí ze všech navštěvují školní družinu rády. Z uskutečňovaných činností ve školní družině je upřednostňována obzvláště hra a povídání si se svými vrstevníky. Nejráději mají spontánní hry, když dostanou prostor vybrat si, co v danou chvíli ony samy chtějí. Autorku rovněž zajímalo, zda se děti ve školní družině nudí, přičemž 47 % dotazovaných přiznalo, že občas ano. Dále se ještě dozvěděla, že děti z 65 % navštěvují v rámci školní družiny zájmový kroužek, a to nejčastěji keramiku a sport (Petlachová, 2015).

Bendová (2019) se v rámci své bakalářské práce věnovala stejné problematice jako předchozí dvě autorky (viz výše). Výzkum prováděla s 23 dětmi 2. třídy formou rozhovorů. Z nich vyplynulo, že důvodem, proč děti rády navštěvují školní družinu, je strávený čas s jejich kamarády. Jako další důvod zmiňovaly venkovní aktivity, děti samotné vyžadují velmi často, nejlépe každodenně, chodit ven. Také si velice váží, když si mohou zvolit aktivitu dle vlastního výběru. Nejvíce je baví fotbal (zejména chlapce) a vyrábění v případě, že se jedná o neobvyklou a neobyčejnou techniku (např. ubrousková technika, práce s bavlnkami apod.). Dětem se naopak nejčastěji ve školní družině nelíbí hádky, zlobení ostatních dětí, dlouhé řady při čekání u výdeje obědů, ruch, když se někdo poraní, vysmívání se a lži. Některým ještě nevyhovuje nedostatek sportovních a výtvarných činností.

Roku 2017 se Lucie Timová ve své bakalářské práci rovněž zajímala o problematiku školní družiny z pohledu žáků. Svůj výzkum prováděla prostřednictvím dotazníku v městské a venkovské školní družině. Zúčastnilo se ho dohromady 29 respondentů z 3. a 5. ročníků,

přičemž 20 účastníků (12 děvčat a 8 chlapců) bylo ze školní družiny nacházející se ve městě a 9 účastníků (4 děvčata a 5 chlapců) navštěvovalo školní družinu umístěnou na vesnici. Autorka došla k závěru, že se mezi školními družinami neobjevují značné rozdíly. Děti v obou případech školní družinu navštěvují velice rády a s potěšením, považují ji za příjemné místo, ve kterém se cítí velmi dobře. Svůj volný čas ve školní družině zaplňují nejčastěji a nejraději výtvarnými činnostmi a hraním si (Timová, 2017).

Tyto výzkumné výsledky mohou napomoci ke srovnání se závěry našeho šetření v této bakalářské práci.

6 Základní informace o výzkumném šetření

V teoretické části jsme nastínili problematiku týkající se daného tématu, např. jsme se zabývali volným časem, výchovou mimo vyučování, vývojovými specifikacemi u dětí v mladším školním věku atd. V praktické části, která se realizovala prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření, si popíšeme a shrneme výsledky práce.

Pro bakalářskou práci jsme zvolili kvantitativní výzkum, jehož metodou sběru dat bylo dotazníkové šetření, které lze charakterizovat jako sadu promyšlených otázek v písemné podobě sloužící ke sběru informací. Za výhody považujeme časovou nenáročnost (ve srovnání s jinými metodami) a rychlou distribuci k respondentům. Nevýhodou může být nepravdivé vyplnění či nízká návratnost (Chráska, 2007).

Dotazník obsahuje 16 otázek skládající se z uzavřených a otevřených položek. Dotazníkové šetření zahrnuje i krátký úvod, ve kterém se dotazovaní dozvěděli, kým byl dotazník vytvořen, k jakému účelu slouží a zda je dotazníkové šetření anonymní.

6.1 Stanovení výzkumných cílů

Hlavní cílem práce je popsat hlavní pojmy, které se vážou k tématu a zjistit, jak děti 2. – 5. ročníků tráví volný čas ve školní družině v okrese Opava. Dílčími cíli jsou: zjistit, jaké činnosti děti ve školní družině vykonávají nejčastěji, nejraději a nejméně rády; zjistit nejoblíbenější činnosti chlapců a dívek; porovnat nejoblíbenější činnosti dětí v závislosti na ročníku; objasnit, zda děti preferují spíše volné či řízené aktivity a které z nich ve školní družině převládají; zjistit, která činnost/aktivita/kroužek dětem ve školní družině chybí. Na základě hlavního cíle a dílčích cílů jsme si stanovili následující výzkumné otázky:

- **VO1:** Jakou činnost dělají děti ve školní družině nejčastěji?
- **VO2:** Jakou činnost mají děti ve školní družině nejraději?
- **VO3:** Jakou činnost mají děti naopak ve školní družině nejméně rády?
- **VO4:** Které činnosti patří mezi nejoblíbenější u chlapců, a které u dívek?
- **VO5:** Jaké činnosti jsou nejoblíbenější u dětí v závislosti na ročníku?
- **VO6:** Preferují děti spíše volnou hru nebo řízené aktivity připravené vychovatelem/kou?
- **VO7:** Převládá ve školní družině spíše volná hra či řízené aktivity připravené vychovatelem/vychovatelkou?
- **VO8:** Jsou činnosti, které dětem ve školní družině chybí?

6.2 Výzkumný vzorek

Dotazník vyplnilo 158 dětí z 2. – 5. tříd z pěti školních družin v okrese Opava.

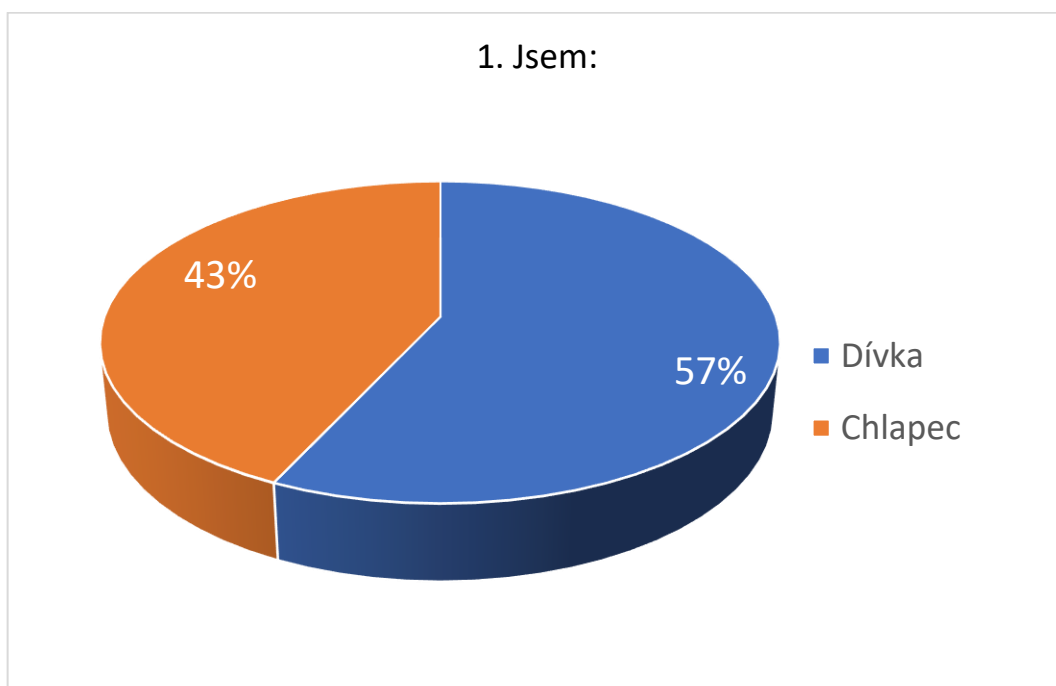
6.3 Postup při sběru dat

Nejprve jsme si zvolili hlavní cíle, dílčí cíle a výzkumné otázky. Na základě cílů jsme vytvořili výzkumný nástroj – dotazník (v tištěné podobě). Dále jsme v období ledna 2023 oslovili ředitele/ředitelky základních škol s žádostí o povolení využít pro sběr dat i jejich školní družinu. Po jejich souhlasu jsme kontaktovali vedoucí vychovatelky, seznámili jsme je s danou situací a domluvili se s nimi, kdy bychom mohli přijít a realizovat výzkum. U dvou školních družin jsme na jejich žádost dotazníky zanesli vedoucím vychovatelkám, které je dětem daly vyplnit a poté jsme si je v domluveném termínu vyzvedli. Po sesbírání všech dat z výzkumného šetření jsme vytvořili grafy a následně vyhodnotili výsledky.

6.4 Výsledky výzkumného šetření

V této podkapitole uvedeme výsledky dotazníkového šetření, které znázorníme pomocí grafů.

Graf 1 Jsem: Dívka/Chlapec

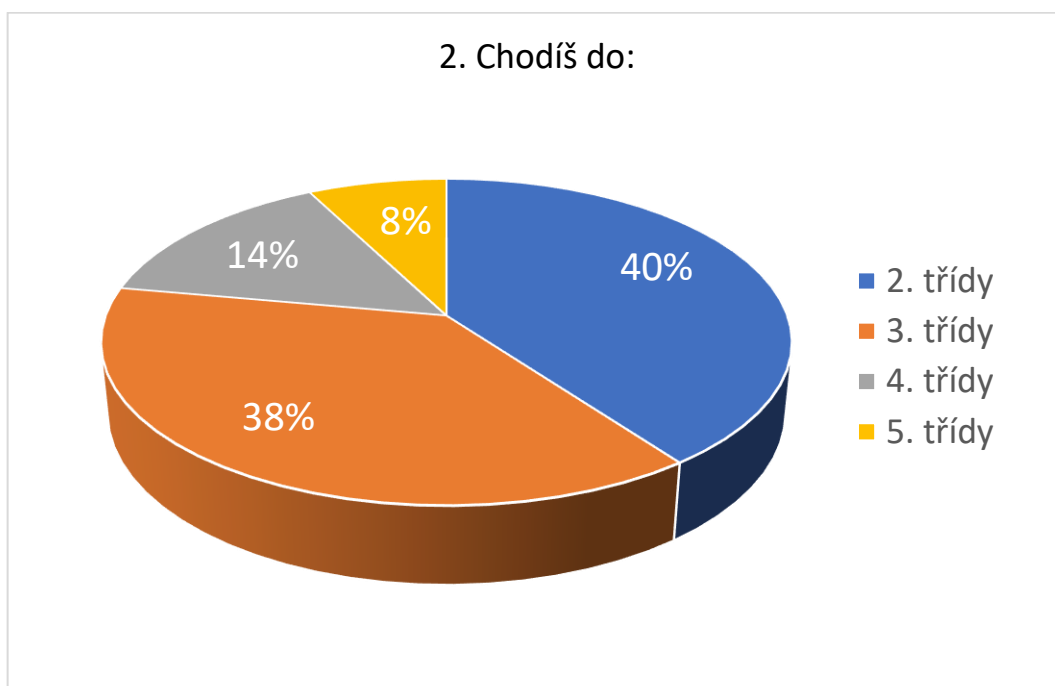

Zdroj: vlastní šetření

Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 158 dětí z 2. – 5. tříd. Z grafu 1 můžeme vidět, že z respondentů bylo 90 dívek (57 %) a 68 chlapců (43 %).

Tato otázka nám dopomůže k získání odpovědí na výzkumnou otázku č. 4 (Které činnosti patří mezi nejoblíbenější u chlapců, a které u dívek?).

Graf 2 Chodíš do: 2./3./4./5. třídy

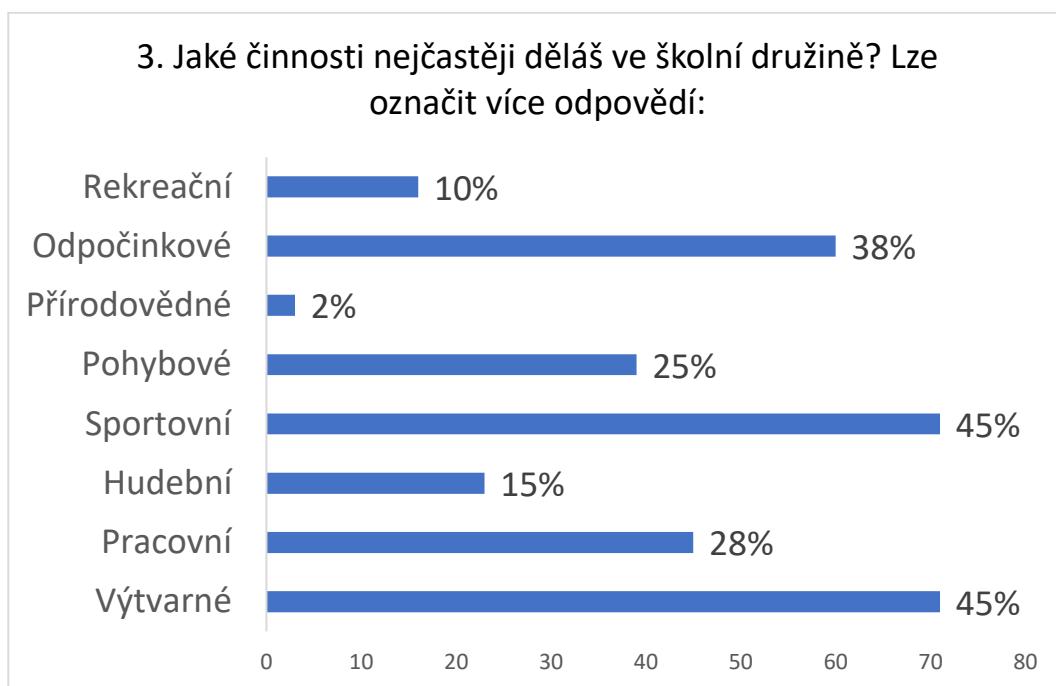
Zdroj: vlastní šetření

Z grafu 2 vyplývá, že nejvíce dotazovaných navštěvuje 2. a 3. třídu, přesněji 63 žáků z 2. tříd (40 %) a 60 žáků z 3. tříd (38 %). Do výzkumu se také zapojilo 23 dětí z 4. tříd (14 %) a 12 dětí z 5. tříd (8 %).

Nižší zastoupení 4. a 5. ročníků lze odůvodnit tím, že ze zapojených školních družin byla jedna, kterou z kapacitních důvodů navštěvují pouze žáci 1. – 3. tříd a v jedné ze škol děti z 5. tříd navštěvují již školní klub namísto školní družiny. Zároveň lze usuzovat, že do školní družiny chodí zejména děti 1. – 3. tříd, neboť starší děti mohou být samostatnější a nemusí už jevit takový zájem o navštěvování školní družiny.

Tato otázka nám poslouží ke zjištění výzkumné otázky č. 5 (Jaké činnosti jsou nejoblíbenější u dětí v závislosti na ročníku?).

Graf 3 Jaké činnosti nejčastěji děláš ve školní družině? Lze označit více odpovědí:

Zdroj: vlastní šetření

V této otázce mohly děti označit více odpovědí, a proto počet odpovědí není shodný s celkovým počtem respondentů. Z grafu 3 lze zaznamenat, že mezi nejčastější činnosti realizované ve školní družině patří výtvarné a sportovní, které v obou případech označilo 71 respondentů (45 %). Jako další frekventované činnosti zvolilo 60 dětí odpočinkové (38 %), 45 pracovní (28 %), 39 pohybové (25 %) a 23 hudební (15 %). K přírodovědným činnostem, jež náleží k nejméně četným, se přiklonili 3 dotazovaní (2 %).

Na 4. otázku („Napiš, o jakou konkrétní činnost se jedná:“), která doplňuje předchozí dotaz, odpovědělo 149 žáků, kteří mohli uvést více činností. Respondenti uváděli velmi širokou škálu rozmanitých odpovědí, proto v tabulce (**Tab. 1**) uvádíme pouze ty nejčastější.

Tab. 1: Otázka 4 Napiš, o jakou konkrétní činnost se jedná:

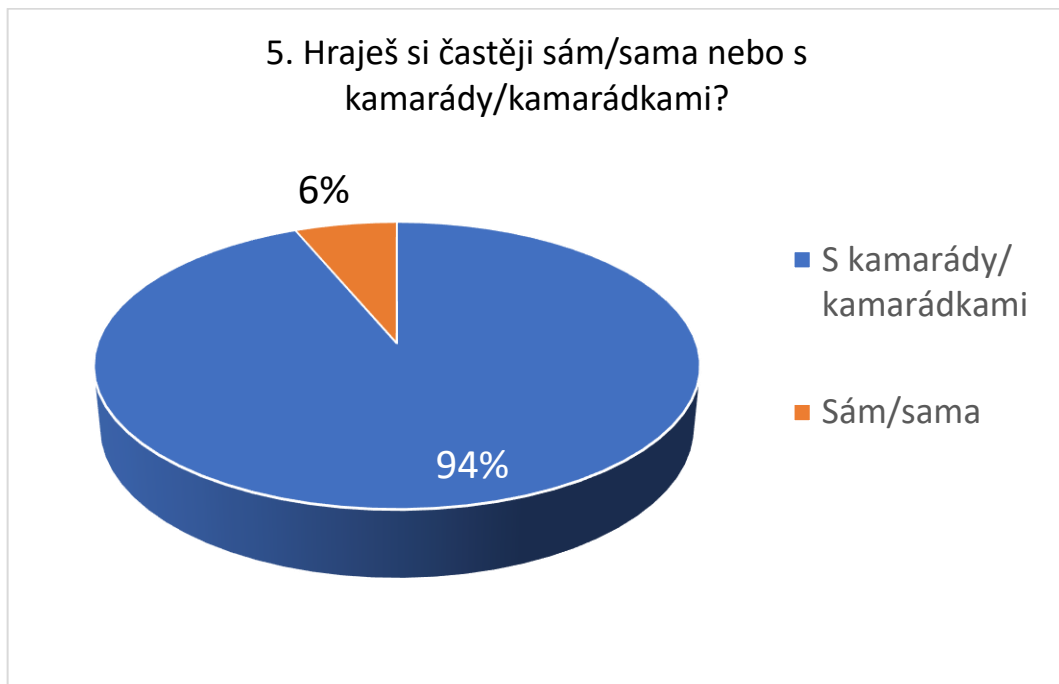
Činnosti	Počet respondentů
malování/kreslení	35
fotbal	23
vyrábění	22
hry	15
sport/pohybovky	15
vybíjená	14
odpočinek	7
stolní hry	6
zpěv	4
LEGO	4

Zdroj: vlastní šetření

Z výsledků 4. otázky (viz. Tab. 1) můžeme konstatovat, že mezi nejčastější uváděné konkrétní činnosti patří: malování/kreslení, které zvolilo 35 žáků. Kategorie fotbal a vyrábění získaly téměř shodný počet hlasů (přesněji 23 fotbal a 22 vyrábění). K dalším častým aktivitám ve školní družině náleží: hry a sport/pohybovky (mající v obou případech 15 odpovědí), pouze o jednu méně (tedy 14) obdržela kategorie vybíjená. Ostatní činnosti uvedlo jednotlivě méně než deset dětí, konkrétně odpočinek 7, stolní hry 6 a v neposlední řadě zpěv a LEGO shodně po 4.

Dalšími odpověďmi, jež nezmiňujeme v tabulce pro nízkou četnost, byly např. ping-pong, badminton, stavění kostek, florbal, soutěže, navlékání korálek, čtení atd.

Graf 4 Hraješ si častěji sám/sama nebo s kamarády?

Zdroj: vlastní šetření

Z grafu 4 je zjevné, že většina, respektive 148 dětí (94 %), si hraje častěji se svými kamarády/kamarádkami a zbylých 10 dětí (6 %) upřednostňuje samostatnou hru.

Tento výsledek nás nijak nepřekvapil, protože jsme očekávali, že si děti v mladším školním věku spíše hrají spolu navzájem, neboť v tomto období u nich převažuje sociální kooperace.

Na 6. otázku („Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?“) odpovědělo 154 dětí, které mohly uvést více odpovědí. Nasbírala se velmi široká a rozmanitá škála odpovědí, proto v tabulce (**Tab. 2**) uvádíme pouze ty nejčastější.

Tab. 2: Otázka 6 Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?

Činnosti	Počet respondentů
hraní her	27
malování/kreslení	26
vyrábění	19
fotbal	16
LEGO	12
odpočinek	9
chození ven	7
kulečnick	6
vybíjená	6
stolní hry	6

Zdroj: vlastní šetření

Z vyhodnocených dat 6. otázky (Tab. 2) plyne, že v popředí nejoblíbenějších činností stojí hraní her (27) a malování/kreslení (26). Mezi další četné odpovědi patří vyrábění (19), fotbal (16), stavění lega (12) a odpočinek (9). K méně častým se řadí chození ven (7), kulečnick, vybíjená a stolní hry (poslední tři výpovědi mají shodný počet respondentů, a to 6).

Dalšími odpověďmi, jež nezmiňujeme v tabulce pro nízkou četnost, byly např. povídání si s kamarády, pomáhání paní vychovatelce, být na počítači, stavění kostek, navlékání korálků, basketbal, soutěže atd.

Otázku 7 („Jaká je naopak tvoje nejméně oblíbená činnost ve školní družině?“) vyplnilo 139 žáků. Pro přehlednost jsme vytvořili tabulku (**Tab. 3**) shrnující nejčtenější odpovědi nejméně oblíbených činností.

Tab. 3: Otázka 7 Jaká je naopak tvoje nejméně oblíbená činnost ve školní družině?

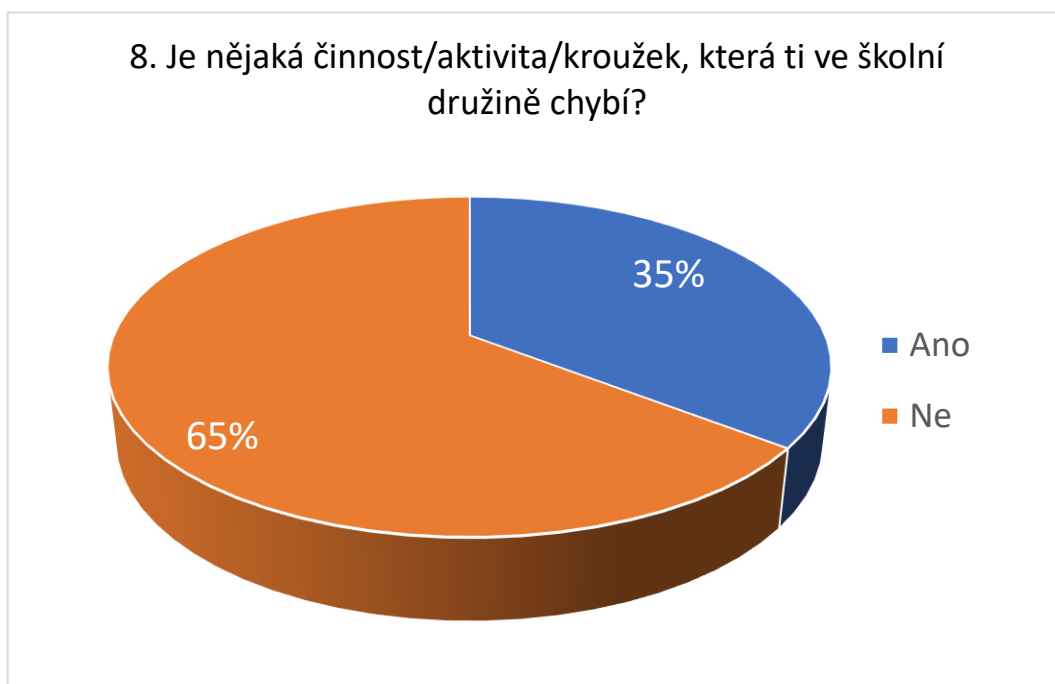
Činnosti	Počet respondentů
vyrábění	22
žádná	22
malování/kreslení	13
čtení	13
nevím	9
chození ven	8

Zdroj: vlastní šetření

Z analyzovaných výpovědí (Tab. 3) vychází, že vyrábění představuje nejméně oblíbenou činnost dětí (22). Následující nejméně oblíbené činnosti jsou malování/kreslení (13), čtení (13) a chození ven (8). Zároveň si u této otázky můžeme všimnout, že se u 22 dětí nevyskytuje žádná nejméně oblíbená činnost a 9 z dotazovaných ji nevědí.

Dalšími odpověďmi, jež nezmiňujeme v tabulce pro nízkou četnost, byly např. skládat puzzle, poslouchat, psát domácí úkoly, pracovat, zpívat, být bez mobilu, odpočívat, nudit se, uklízení, basketbal atd.

Graf 5 Je nějaká činnost/aktivita/kroužek, která ti ve školní družině chybí?

Zdroj: vlastní šetření

Více jak polovině dotazovaných (viz Graf 5), a to 102 jedincům (65 %) nechybí ve školní družině žádná činnost/aktivita/kroužek, kdežto 56 respondentů (35 %) si myslí opak.

Z tohoto zjištění lze vyvozovat, že zapojené školní družiny do výzkumného šetření nabízí pestrou škálu zájmových kroužků, z které si většina dětí vybere a rovněž realizuje dostatek možných aktivit a činností.

Otázku 9 („Pokud ano, jaká?“) navazující na předchozí otázku („Je nějaká činnost/aktivita/kroužek, která ti ve školní družině chybí?“) vyplnilo celkem 56 respondentů, jejichž nejčastější odpovědi jsou shrnuty v tabulce (**Tab. 4**).

Tab. 4: Otázka 9 Pokud ano, jaká?

Činnost/aktivita/kroužek	Počet respondentů
fotbalový kroužek	10
gymnastika	8
florbalový kroužek	6
vybíjená	4
PC	4
hasičský kroužek	3
LEGO	3

Zdroj: vlastní šetření

Podle získaných dat (Tab. 4) dětem nejvíce chybí fotbalový kroužek (10) a gymnastika (8). Dalšími chybějícími činnostmi jsou florbalový kroužek (6), vybíjená (4), činnost na PC (4), hasičský kroužek (3) a LEGO (3). Ostatní chybějící činnosti, které uvedl maximálně jeden respondent, ve výčtu neuvádíme.

Dalšími odpověďmi, jež nezmiňujeme v tabulce pro nízkou četnost, byly např. balet, vaření, soutěže, kroužek hasiči, míčové hry (volejbal, basketbal), box, bowling, matematika atd.

Graf 6 Jsou ve školní družině častěji připravené aktivity panem/paní vychovatelem/kou nebo si spíše hraješ podle sebe?

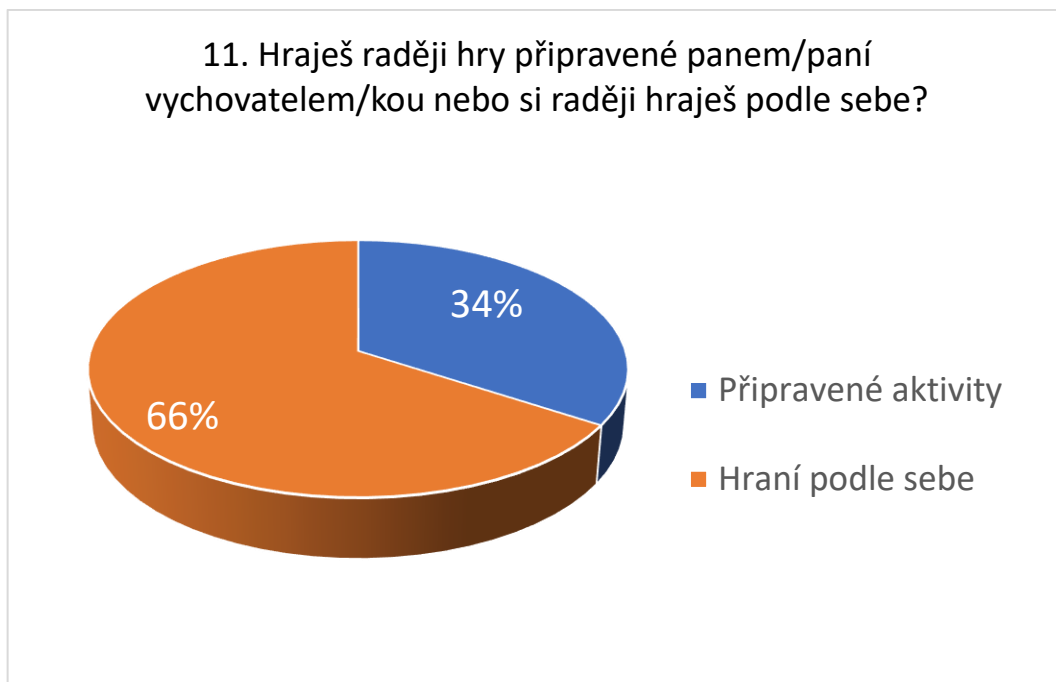

Zdroj: vlastní šetření

Grafické znázornění 6 ukazuje, že výsledky této otázky se od sebe příliš neliší, neboť 82 dětí (52 %) se vyjádřilo, že jsou ve školní družině častěji připravované aktivity panem/paní vychovatelem/kou, kdežto k hraní podle sebe se přiklonilo 76 dotazovaných (48 %).

Nemůžeme tedy přesně určit, zda si vychovatelé častěji připravují pro děti vlastní program skládající se z různých aktivit nebo spíše nechávají děti volit činnosti dle vlastní iniciativy.

Graf 7 Hraješ raději hry připravené panem/paní vychovatelem/kou nebo si raději hraješ podle sebe?

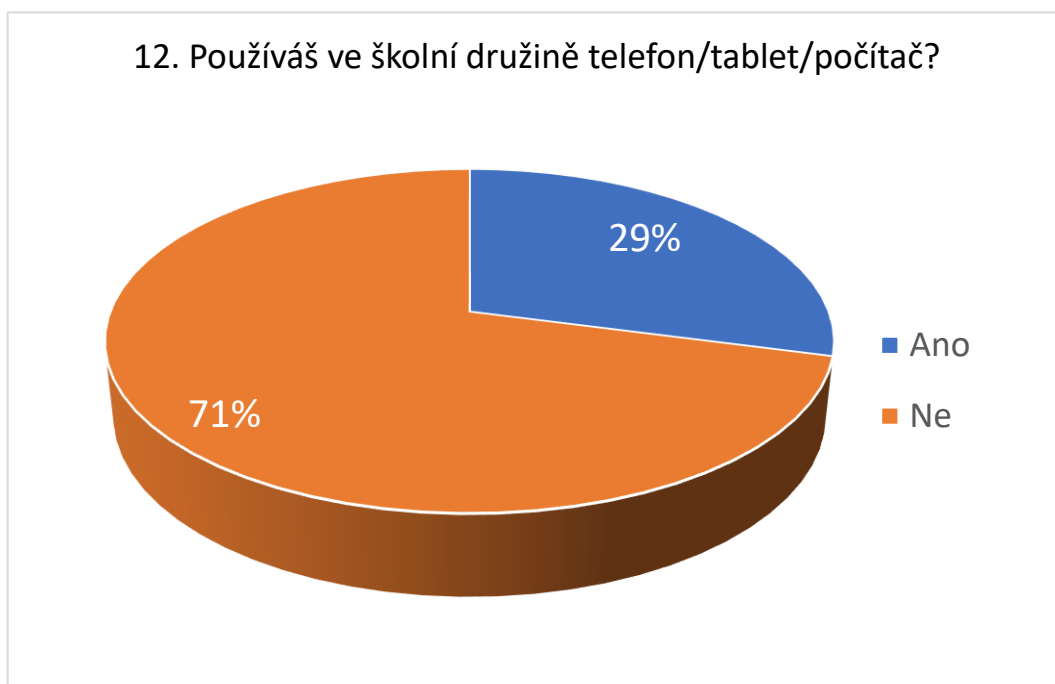

Zdroj: vlastní šetření

Z výsledků vychází (viz Graf 7), že 104 respondentů (66 %) má raději hraní dle vlastního výběru a zbývajícím 54 dotazovaným (34 %) se více zamlouvají hry připravené panem/paní vychovatelem/kou.

Na základě výsledných dat můžeme usuzovat, že děti mají spíše rády volné či spontánní aktivity, když si mohou samy vybrat s kým, s čím nebo jak si budou hrát.

Graf 8 Používáš ve školní družině telefon/tablet/počítač?

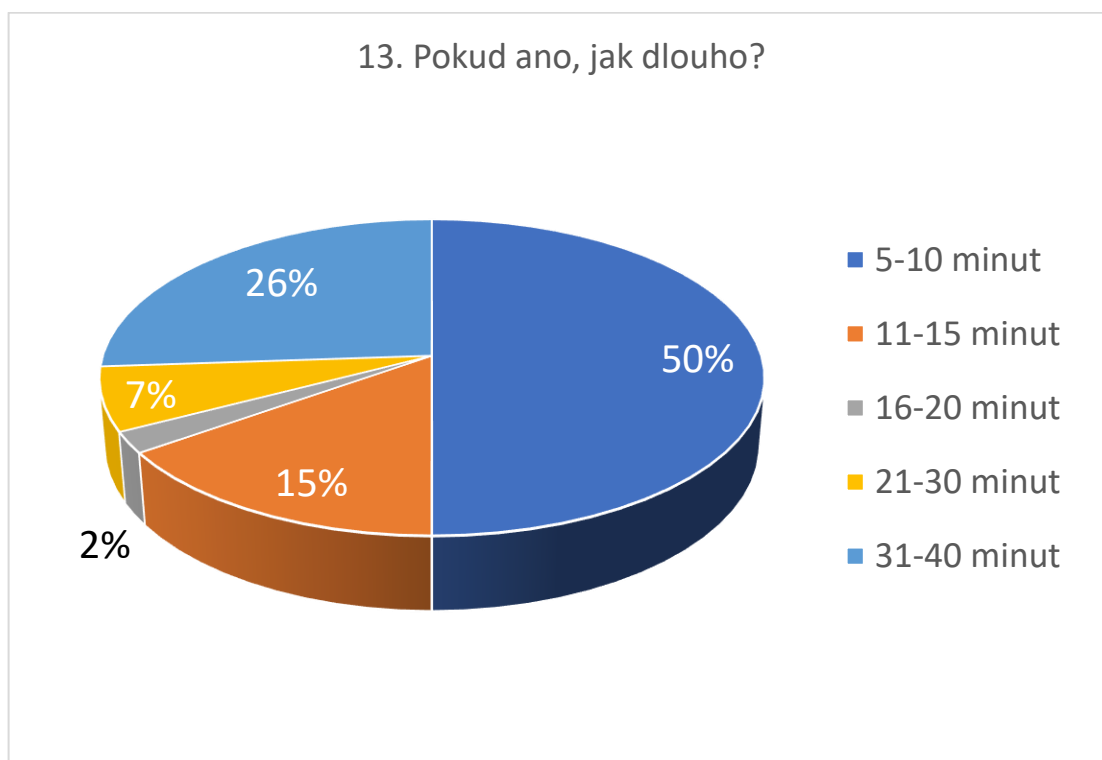

Zdroj: vlastní šetření

Z analyzovaných dat (Graf 8) můžeme konstatovat, že téměř tři čtvrtiny z dotazovaného vzorku, konkrétně 112 dětí (71 %), nepoužívá ve školní družině telefon/tablet/počítač, přičemž více než čtvrtina, 46 respondentů (29 %), odpověděla opačně.

Pospíšilová a Komínková (2015) uvedly, že v jejich dvouletém výzkumu rostl trend používat mobilní telefony, tablety a kapesní herní konzole. ve školní družině. Tento trend nástupem dětí do vyšších ročníků narůstal. Z tohoto důvodu nás při vyhodnocování této otázky mile překvapilo, že většina jedinců našeho vzorku, při dnešním technologickém pokroku, telefon/tablet/počítač ve školní družině nevyužívá.

Graf 9 Pokud ano, jak dlouho?

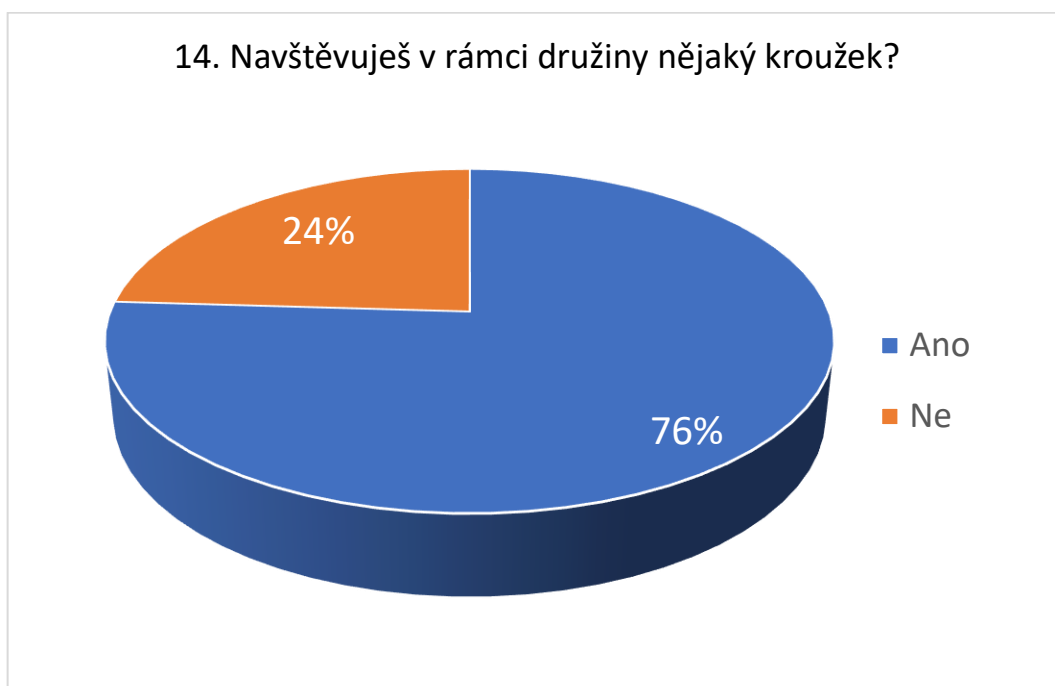

Zdroj: vlastní šetření

Na tento dotaz odpovědělo 46 respondentů, kteří ve spojitosti s předešlou otázkou zaznačili odpověď „ano“. Z grafu 9 lze usoudit, že 50 % z nich tráví na telefonu/tabletu/počítači ve školní družině 5–10 minut, 26 % 31–40 minut, 15 % 11–15 minut, 7 % 21–30 minut a 2 % 16–20 minut.

Na tomto zjištění sledujeme pozitivum v tom, že když už část žáků tráví svůj čas na telefonu/tabletu/počítači, tak je to u poloviny z nich na 5–10 minut.

Graf 10 Navštěvuješ v rámci družiny nějaký kroužek?

Zdroj: vlastní šetření

Z výsledků (viz Graf 10) vychází, že 120 respondentů (76 %) navštěvuje v rámci školní družiny nějaký kroužek. Menšina, přesněji 38 dětí (24 %), uvedla, že nikoliv.

Z odpovědí plyne, že děti rády využívají nabídky navštěvovat zájmové kroužky v rámci školní družiny a lze tedy předpokládat, že školní družiny mají dostatečnou a rozmanitou nabídku těchto kroužků, z kterých si většina dětí vybere.

Otázku 15 („Pokud ano, jaký?“) navazující na předchozí otázku („Navštěvuješ v rámci družiny nějaký kroužek?“) vyplnilo celkem 120 dotazovaných, přičemž nejčastější odpovědi na tuto otázku jsou shrnuty v tabulce (**Tab. 5**).

Tab. 5: Otázka 15 Pokud ano, jaký?

Navštěvovaný kroužek	Počet respondentů
keramika	37
sportovky–pohybovky	22
tanec	21
florbal	15
náboženství	10
badminton	10
parkour	8
AJ	7
gymnastika	6
vaření	6

Zdroj: vlastní šetření

Z výsledků uvedených v Tab. 5 vyplývá, že nejvíce navštěvovaný kroužek zaujímá keramika (37). Mezi další hojně navštěvované kroužky patří sportovky-pohybovky (22), tanec (21), florbal (15), náboženství (10) a badminton (10). Kroužky s nízkou, ale nezanedbatelnou návštěvností tvoří parkour (8), AJ (7), gymnastika (6) a vaření (6).

Dalšími odpověďmi, jež nezmiňujeme v tabulce pro nízkou četnost, byly např. sbor, kytara, míčové hry, dramatický kroužek, polytechnika, flétna, basketbal, PC kroužek, atletika atd.

Graf 11 Trávíš ve školní družině rád/a svůj čas?

Zdroj: vlastní šetření

Z dalšího grafu 11 si můžeme všimnout, že převážná část, tj. 139 dotazovaných (88 %), ve školní družině ráda tráví svůj čas, přičemž pouze 19 jedinců (12 %) není ve školní družině rádo.

Z této otázky lze usuzovat, že většina dětí z vybraných školních družin je ve školní družině spokojená, což se celkově jeví jako velké pozitivum.

6.5 Shrnutí výzkumného šetření

V této podkapitole si shrneme výsledky výzkumného šetření a vyhodnotíme výzkumné otázky, které jsme si stanovili v podkapitole 6.1. Stanovení průzkumných cílů.

VO1: „*Jakou činnost dělají děti ve školní družině nejčastěji?*“

Na základě výsledků z otázky č. 3 (Jaké činnosti nejčastěji děláš ve školní družině?) a č. 4 (Napiš, o jakou konkrétní činnost se jedná:) jsme došli k závěru, že nejčastějšími činnostmi dotazovaní shledali sportovní a výtvarné, a to v obou případech ve 45 %, což odpovídá počtu 71 respondentů. K druhé nejčastější odpovědi se řadí činnosti odpočinkové, které zvolilo 60 dětí (38 %). Jako konkrétní činnosti děti uváděly zejména malování/kreslení (35), fotbal (23) či vyrábění (22).

VO2: „*Jakou činnost mají děti ve školní družině nejraději?*“

Dle odpovědí na dotaz č. 6 (Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?) jsme zjistili, že žáci mají nejraději hraní her (např. napodobovací – „na školu“), což vybralo 27 respondentů, dále malování/kreslení (26) a vyrábění (19).

VO3: „*Jakou činnost mají děti naopak ve školní družině nejméně rády?*“

Prostřednictvím otázky č. 7 (Jaká je naopak tvoje nejméně oblíbená činnost ve školní družině?) jsme se dozvěděli, že 22 dotazovaných má nejméně rádo vyrábění. Dalšími neoblíbenými aktivitami jsou malování/kreslení a čtení, které získaly shodný počet hlasů, a to 13. V této otázce se také vyskytly odpovědi typu „žádná“ (22) a „nevím“ (9).

VO4: „*Které činnosti patří mezi nejoblíbenější u chlapců, a které u dívek?*“

K odpovědi na tuto výzkumnou otázku nám dopomohly dotazníkové položky č. 1 (Jsem chlapec/dívka) a č. 6 (Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?). Došli jsme k výsledkům, že dívky se nejčastěji přiklonily k malování/kreslení (21), hrám (20) a vyrábění (13), zatímco chlapci preferují zejména fotbal (13), LEGO a stolní hry (shodně po 7mi).

VO5: „*Jaké činnosti jsou nejoblíbenější u dětí v závislosti na ročníku?*“

K těmto výsledkům jsme se dopracovali pomocí dotazníkových položek č. 2 (Chodíš do 2./3./4./5. třídy?) a č. 6 (Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?). Přišli jsme na to, že u žáků 2. tříd převládaly aktivity typu malování/kreslení, vyrábění (totožně po 9ti) a fotbal (8). Žáci 3. tříd preferují hraní her (15), malování/kreslení a fotbal (obojí 8). U žáků 4. tříd se aktivity příliš neodlišují, opět zvolili malování/kreslení, vyrábění, stolní hry (všechno

po 5ti) a hraní si s legem (3). Žáci 5. tříd upřednostňují hry (např. kolektivní) (4) a povídání si s ostatními (2). Je třeba dodat, že žáky 4. a 5. ročníku lze považovat za nízký výzkumný vzorek, tudíž nemůžeme tuto výzkumnou otázku jednoznačně určit.

VO6: „*Preferují děti spíše volnou hru nebo řízené aktivity připravené vychovatelem/kou?*“

Na tuto výzkumnou otázku jsme se ptali skrze dotazníkové položky č. 11 (Hraješ raději hry připravené panem/paní vychovatelem/kou nebo si raději hraješ podle sebe?), z které vyplývá, že nadpoloviční většina, tj. 104 dotazovaných (66 %), preferuje volnou hru z vlastní iniciativy.

VO7: „*Převládá ve školní družině spíše volná hra či řízené aktivity připravené vychovatelem/vychovatelkou?*“

Podle odpovědí na dotaz č. 10 (Jsou ve školní družině častěji připravené aktivity panem/paní vychovatelem/kou nebo si spíše hraješ podle sebe?) jsme dospěli k nejednoznačnému závěru, jelikož si 52 % dětí (82) volí raději aktivity dle vlastního uvážení a 48 % dětí (76) dává přednost připraveným aktivitám panem/paní vychovatelem/kou.

VO8: „*Jsou činnosti/aktivity/kroužky, které dětem ve školní družině chybí?*“

V návaznosti na otázku č. 8 (Je nějaká činnost/aktivita/kroužek, která ti ve školní družině chybí?) a č. 9 (Pokud ano, jaká?) můžeme tvrdit, že většině dětem (65 %) ve školní družině činnosti/aktivity/kroužky vyhovují a nic z toho jim nechybí. 35 % dotazovaných by uvítalo fotbalový kroužek (10), gymnastiku (8) či florbalový kroužek (6).

7 Diskuze

V této kapitole porovnáme získané výsledky bakalářské práce s výzkumnými šetřeními realizovanými na obdobnou oblast zkoumání.

Realizovaným výzkumným šetřením jsme dospěli k závěru, že děti 2. – 5. ročníků ze školních družin v okrese Opava tráví svůj volný čas nejčastěji formou sportovních, výtvarných (v obou případech po 45 %) a odpočinkových činností (38 %). Z konkrétních činností můžeme uvést malování/kreslení, což odpovídá počtu 35 respondentů, dále fotbal (23) a vyrábění (22). Timová (2017) prováděla výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo celkem 29 dětí a jedním z cílů bylo zjistit nejčastější aktivity dětí ve školní družině. Výsledky ukázaly, že se jedná o hraní her (12) a výtvarnou činnost (9), lze si tedy všimnout jisté podobnosti.

Dalším dílčím cílem práce bylo zjistit, které činnosti se jeví mezi dětmi ve školní družině jako nejoblíbenější. Děti se shodly na hraní her (konkrétně 27 z nich), malování/kreslení (26) a vyrábění (19). Hraní her se ukazovalo jako nejoblíbenější aktivita také ve výzkumech u Svobodové (2013), Stejskalové (2014), Petlachové (2015) a Timové (2017). Naopak Bendová (2019) ve svém výzkumu zjistila, že děti mají nejraději venkovní aktivity (fotbal) a vyrábění v případě, že se jedná o neobvyklou techniku (např. ubrousková technika, práce s bavlnkami).

Dále nás zajímalo, jak se činnosti liší v závislosti na pohlaví. Došli jsme k závěru, že chlapci preferují fotbal (13), LEGO a stolní hry (shodně po 7mi), kdežto dívky upřednostňují malování/kreslení (21), hraní her (20) a vyrábění (13). Stejný cíl si ve své bakalářské práci stanovila Sedlářová (2013), která v rámci obdobného dotazníkového šetření provedeného u 120 dětí (58 dívek a 62 chlapců) z 2. a 3. třídy ve školní družině v Litovli zjistila, že u chlapců dominují venkovní (23 %) a tvořivé aktivity (19 %), zatímco u dívek převažují výtvarné činnosti (28 %) a hraní si s hračkami (19 %). U dívek tedy spatřujeme větší podobnost výsledků než u chlapců.

V našem výzkumném šetření jsme se rovněž zabývali otázkou, zda se děti více přiklání k řízeným aktivitám panem/paní vychovatelem/kou či k činnostem dle vlastního výběru. Výsledky ukázaly, že děti preferují neřízené aktivity (66 %). Shodný poznatek můžeme nalézt i v práci Petlachové (2015) a Bendové (2019, str. 76), která uvádí, že „*děti oceňují, pokud mají čas a prostor pro své vlastní hraní a fantazii.*“

Zaměřili jsme se také na návštěvnost kroužků ve školní družině, do kterých dle sesbíraných dat dochází celkem 76 % (z celkového počtu 158 dětí). Z konkrétních kroužků se jednalo o keramiku a sportovky–pohybovky. Tyto odpovědi patřily k nejčtenějším i ve výzkumu Petlachové (2015), u které však byla míra návštěvnosti nižší o 11 %.

Na závěr jsme se dotazovali, zda děti ve školní družině rády tráví svůj volný čas, přičemž se většina respondentů (88 %) vyjádřila kladně. Ve výzkumu Sedlářové (2013) nacházíme ještě vyšší procento, a to 97 %.

Výzkumné šetření ovlivnilo mnoho faktorů, které lze považovat za limity práce. Jedná se např. o zobecnění některých otázek dětmi místo konkrétní odpovědi. Žáci 4. – 5. ročníků představovali nízký výzkumný vzorek, proto jsme nemohli provést přesnější srovnání s ostatními ročníky. Další nevýhodu spatřujeme v tom, že se mohlo zapojit více školních družin z okresu Opava.

I přes své limity práce přinesla zajímavé výsledky, které jsme měli možnost porovnat s obdobnými výzkumnými šetřeními, které jsme zmiňovali i v kapitole 5 Zhodnocení stavu dané problematiky.

Závěr

Bakalářská práce se týká problematiky trávení volného času dětí ve školní družině. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Hlavním cílem bylo popsat hlavní pojmy, které se vážou k tématu a zjistit, jak děti 2. – 5. ročníků tráví volný čas ve školní družině v okrese Opava.

První část hlavního cíle se nám podařila naplnit prostřednictvím teoretické části, kde jsme se zabývali vývojem dítěte v mladším školním věku, volným časem, výchovou mimo vyučování a školní družinou. Dále bylo provedeno zhodnocení stavu dané problematiky, ve kterém shrnujeme výsledky výzkumných šetření na podobné téma.

Praktická část zahrnuje stanovení hlavního cíle, dílčích cílů a výzkumných otázek. Dále je zde popsána zvolená metoda výzkumu, výzkumný vzorek, postup, shrnutí výzkumného šetření a diskuse. Druhá část hlavního cíle se nám podařila naplnit pomocí stanovení dílčích cílů, kterých se dosáhlo prostřednictvím vyhodnocení výzkumných otázek v rámci dotazníkového šetření, které bylo realizováno v pěti školních družinách v okrese Opava.

Hlavní cíl práce se nám podařilo naplnit. Došli jsme k závěru, že děti ve školní družině tráví svůj volný čas nejčastěji prostřednictvím sportovních, výtvarných a odpočinkových činností, konkrétně se jedná o malování/kreslení, fotbal a vyrábění. Můžeme dodat, že některé ze zmíněných aktivit (malování/kreslení, vyrábění) považují děti zároveň za nejoblíbenější vedle hraní her, zejména napodobovacích. Kupodivu se jako nejméně oblíbené činnosti ukázaly vyrábění, malování/kreslení (což můžeme přisuzovat odpovědím spíše chlapců) vedle čtení a chození ven. V opačném případě mezi nejoblíbenější činnosti zmiňovaných chlapců patří fotbal, LEGO a stolní hry. U dívek naopak dominuje malování/kreslení, vyrábění a hraní her. Hraní her je rovněž aktivita, která se moc neliší v závislosti na věku, jelikož ji jako nejčastější zvolili jak třetíci, čtvrtáci, tak i pátáci. U druhých tříd převažuje spíše malování/kreslení, vyrábění a fotbal.

Z výsledků jsme rovněž zaznamenali, že nadpoloviční většina dětí upřednostňuje volnou hru, která rovněž v rámci celkového programu školní družiny převažuje nad řízenými aktivitami panem/paní vychovatelem/kou, ovšem jen nepatrným rozdílem. Bylo také zjištěno, že téměř všechny děti si hrají se svými kamarády než samostatně. Malá část ze všech dotazovaných (29 %) vyplňuje svůj volný čas trávením na telefonu/tabletu/počítači, a to nejčastěji v rozmezí 5–10 minut.

V 76 % případů respondenti navštěvují v rámci školní družiny zájmový kroužek, a to nejčastěji keramiku, sportovky-pohybovky, tanec, florbal, náboženství či badminton. Zároveň by některé děti uvítaly fotbalový či florbalový kroužek a gymnastiku. Závěrem můžeme doplnit, že se dětem ve školní družině líbí, na čemž se shodlo 88 % z nich.

Bakalářská práce popisuje aktuální problematiku trávení volného času ve školní družině z pohledu dítěte. Získané výsledky z výzkumného šetření mohou sloužit jako podklad k dalšímu zkoumání. Zároveň může být přínosná pro vychovatele/ky, kteří/které na základě pohledu dětí na strávený volný čas ve školní družině jim mohou více přizpůsobit program a volit tak častěji jejich nejoblíbenější činnosti v závislosti na věku a pohlaví. Děti by rovněž mohly být do plánování určitých aktivit více zapojeny.

Seznam literatury

ASTHANA, Anushka a Jo REVILL, 2008. Is it time to let children play outdoors once more. *The observer* [online], 30. 3. [cit. 2023-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/society/2008/mar/30/children.health>

BAUMAN, Petr, 2012. Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika* [online]. 2012, 62 (4), 404-425 [cit. 2023-01-25].

FALTÝSKOVÁ, Jarmila. Koncepce výchovy ve volném čase. In: NĚMEC, Jiří a kol., 2002. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.

GILL, Tim, 2007. No fear. Growing up in risk averse society. Londýn: Calouste Gulbenkian Foundation. ISBN 978-1-903080-08-5.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, Bedřich, Jiřina PÁVKOVÁ a kol., 2007. Školní družina. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HEŘMANOVÁ, Jana a Milan MACEK, 2009. Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež. ISBN 978-80-86784-77-9.

HOFBAUER, Břetislav, 2004. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, Břetislav, 2005. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v České republice. *Pedagogická orientace* [online]. 2005, 15 (2), 88-105 [cit. 2023-01-18]. ISSN: 1211-4669.

CHRÁSKA Miloslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOLAŘÍKOVÁ, Veronika a Jiří NĚMEC, 2017. Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky. *Sociální pedagogika* [online]. 2017, 5 (1), 21 [cit. 2023-01-19]. DOI:10.7441/soced.2017.05.01.01. ISSN 1805-8825.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília, 2004. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1930-9.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času v teórii a praxi*. In: KRATOCHVÍLOVÁ, Emília, ed. 2008. *Pedagogika voľného času – teória a prax: zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity. ISBN 978-80-8082-171-5.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Výchova v čase mimo vyučovania*. In: KRATOCHVÍLOVÁ Emília a kol., 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity. ISBN: 978-80-8082-145-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. 2002 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>

PALENČÁROVÁ, Jana a Karel ŠEBESTA, 2006. *Aktivní naslouchání při vyučování: rozvíjení komunikačních dovedností na 1. stupni ZŠ*. Praha: Portál. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7367-101-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 8071787116.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2008. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 4. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-666-6.

POSPÍŠILOVÁ, Helena a Lucie KOMÍNKOVÁ, 2015. *Svět školní družiny: etnografická studie*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4789-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel, 2021. Cesta životem: vývojová psychologie. 4. doplněné vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.

ŠERÁK, Michal, 2009. Zájmové vzdělávání dospělých. Praha: Portal. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2010. Přehled vývojové psychologie. 3. upravené vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2433-0.

Úmluva o právech dítěte. [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmír, 2001. Základy pedagogiky volného času. Brno: Print-Typia. ISBN 80-86384-00-4.

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 111/2022 Sb. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74/zneni-20220901>

VYHNÁLKOVÁ, Pavla, 2013. Základy pedagogiky volného času. Olomouc: Gevak. ISBN 978-80-86768-73-1.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359/zneni-20230101>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563/zneni-20160112>

Další zdroje

BENDO VÁ, Anna, 2019. Školní družina z pohledu rodičů a dětí [online]. Praha [cit. 2023-01-20]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta.

PETLACHOVÁ, Jitka Simona, 2015. Vnímání školní družiny dětmi a jejich rodiči [online]. Olomouc [cit. 2023-01-20]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

SEDLÁŘOVÁ, Kamila, 2013. Školní družina očima dětí [online]. Olomouc [cit. 2023-01-20]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

STEJSKALOVÁ, Andrea, 2014. Školní družina pohledem dětí a rodičů [online]. Praha [cit. 2023-01-20]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky.

SVOBODOVÁ, Veronika, 2013. Volný čas dětí ve školní družině (se zaměřením na rozvíjení klíčových kompetencí) [online]. Olomouc [cit. 2023-01-16]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií.

TIMOVÁ, Lucie. Školní družina z pohledu žáků [online]. Liberec, 2017 [cit. 2023-01-20]. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

Seznam zkratek

AJ – anglický jazyk

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dál

cm – centimetr

č. – číslo

čl. – článek

kg – kilogram

popř. – popřípadě

Sb. – sbírka

str. – strana

tab. – tabulka

tj. – to je

tzv. – takzvaně

vs. – versus

ZŠ – základní škola

Seznam grafů

Graf 1: Jsem: Dívka/Chlapec

Graf 2: Chodíš do: 2./3./4./5. třídy

Graf 3: Jaké činnosti nejčastěji děláš ve školní družině? Lze označit více odpovědí:

Graf 4: Hraješ si častěji sám/sama nebo s kamarády?

Graf 5: Je nějaká činnost/aktivita/kroužek, která ti ve školní družině chybí?

Graf 6: Jsou ve školní družině častěji připravené aktivity panem/paní vychovatelem/kou nebo si spíše hraješ podle sebe?

Graf 7: Hraješ raději hry připravené panem/paní vychovatelem/kou nebo si raději hraješ podle sebe?

Graf 8: Používáš ve školní družině telefon/tablet/počítač?

Graf 9: Pokud ano, jak dlouho?

Graf 10: Navštěvuješ v rámci družiny nějaký kroužek?

Graf 11: Trávíš ve školní družině rád/a svůj čas?

Seznam tabulek

Tab. 1: Otázka 4 Napiš, o jakou konkrétní činnost se jedná:

Tab. 2: Otázka 6 Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?

Tab. 3: Otázka 7 Jaká je naopak tvoje nejméně oblíbená činnost ve školní družině?

Tab. 4: Otázka 9 Pokud ano, jaká?

Tab. 5: Otázka 15 Pokud ano, jaký?

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kristýna Eichertová a studuji Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Chtěla bych Vás požádat, zda byste mi vyplnil/a tento dotazník, na který není potřeba se podepisovat. Zajímá mě Váš způsob trávení volného času ve školní družině. Získané výsledky mi poslouží k mé bakalářské práci. Předem děkuji za spolupráci.

1. **Jsem:**

- a) Dívka
- b) Chlapec

2. **Chodíš do:**

- a) 2. třídy
- b) 3. třídy
- c) 4. třídy
- d) 5. třídy

3. **Jaké činnosti nejčastěji děláš ve školní družině? Lze označit více odpovědí.**

- a) Výtvarné
- b) Pracovní
- c) Hudební
- d) Sportovní
- e) Pohybové
- f) Přírodovědné
- g) Odpočinkové
- h) Rekreační

4. **Napiš, o jakou konkrétní činnost se jedná:**

.....

5. **Hraješ si častěji sám/sama nebo s kamarády/kamarádkami?**

- a) Sám/sama
- b) S kamarády/kamarádkami

6. **Jaká je tvoje nejoblíbenější činnost ve školní družině?**

.....

7. **Jaká je naopak tvoje nejméně oblíbená činnost ve školní družině?**

.....

8. **Je nějaká činnost/aktivita/kroužek, která ti ve školní družině chybí?**

- a) Ano
- b) Ne

9. **Pokud ano, jaká?**

.....

10. **Jsou ve školní družině častěji připravené aktivity panem/paní vychovatelem/kou nebo si spíše hraješ podle sebe?**

- a) Připravené aktivity
- b) Hraní podle sebe

11. **Hraješ raději hry připravované panem/paní vychovatelem/kou nebo si raději hraješ podle sebe?**

- a) Připravované hry
- b) Hry podle sebe

12. **Používáš ve školní družině telefon/tablet/počítač?**

- a) Ano
- b) Ne

13. **Pokud ano, jak dlouho?**

- a) 5 – 10 minut
- b) 11 – 15 minut
- c) 16 – 20 minut
- d) 21 – 30 minut
- e) 31 – 40 minut

14. **Navštěvuješ v rámci školní družiny nějaký kroužek?**

- a) Ano
- b) Ne

15. **Pokud ano, jaký?**

.....

16. **Trávíš ve školní družině rád/a svůj čas?**

- a) Ano
- b) Ne

Anotace

Jméno a příjmení:	Kristýna Eichertová
Katedra:	KPG – Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Trávení volného času ve školní družině z pohledu dítěte
Název v angličtině:	Spending free time in the school club from the child's point of view
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá trávením volného času dětí ve školní družině. V teoretické části se věnujeme vývoji dítěte v mladším školním věku, volnému času, výchově mimo vyučování a školní družině. Dále také popisujeme zhodnocení stavu dané problematiky. Praktická část se opírá o výsledky anonymního dotazníkového šetření, jehož hlavním cílem je zjistit, jak děti z 2. – 5. ročníků tráví volný čas ve školní družině v okrese Opava.
Klíčová slova:	volný čas, dítě mladšího školního věku, školní družina, vychovatel
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis deals with spending free time of children in the school club. In the theoretical part, we focus on the development of school-age children, free time, extracurricular education and school club. We also describe the evaluation of the state of the issue. The practical part is based on the results of an anonymous questionnaire survey with the main goal of finding out, how

	children from the 2nd to 5th grades spend their free time in the school club in the Opava district.
Klíčová slova v angličtině:	free time, school-age child, school club, tutor
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník
Rozsah práce:	65 stran
Jazyk práce:	Čeština